

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Tiesību teorijas un vēstures katedra

Bakalaura darbs

Tiesību attīstības īpatnības Skandināvijā, 12.-15.gs.

Saņemts

Tiesību teorijas un vēstures katedrā

200_ g. __. _____

Dienas nodaļas students

Pāvels Trifonovs

pt05002

Zinātniskais vadītājs

Elīna Grigore-Bāra

Saturs

Ievads.....	3
Skandināvijas valstu tiesību vēsture.....	6
Skandināvijas tiesību avoti.....	9
Skandināvijas valstu publisko tiesību vēsture.....	14
Dānijas publisko tiesību vēsture.....	14
Norvēģijas tiesību vēsture.....	23
Zviedrijas tiesību vēsture.....	30
Kalmaras ūnijas izveidošana.....	36
Skandināvijas valstu privāttiesību vēsture	38
Ģimenes tiesības	38
Mantošanas tiesības	40
Lietu tiesības.....	42
Kopsavilkums.....	45
Kopsavilkums.....	45
Anotācija.....	49
Izmantotās literatūras avotu saraksts.....	50

Ievads

Šī darba mērķis ir aplūkot Skandināvijas tiesību attīstību no XII gadsimta līdz XV gadsimtam un analizēt īpatnības, ar kurām to attīstība atšķiras no kontinentālās Eiropas un Anglijas tiesību attīstības šajā periodā. Uzzināt, kā baznīca un romiešu tiesības ietekmēja Skandināvijas tiesību attīstību. Aplūkot svarīgākās institūcijas, kas izveidojās Skandināvijas valstīs, un uzzināt atšķirību un mēģināt rast pamatu tai, salīdzinot ar kontinentālo Eiropu. Kā attīstījās tiesības valstīs, kuras atrodas Eiropā, bet vistālāk no Romas, kur tika pieņemti svarīgi likumi un uz kuriem brauca daži Francijas, Vācijas un Anglijas karaļi. Skandināvijas zemes nebija tik bagātas ar derīgajiem resursiem, tām nebija tik plašas teritorijas kā Vācijai vai Francijai, turklāt Skandināvijas valstīs notika pilsoņu karš.

Līdz XII gadsimtam izveidojās nosacījumi feodālo valstu formēšanai. Dānijā un Norvēģijā pirmie izsludinātie likumi datēti ar XII gadsimtu. Karaļa vara stiprinājās un izveidojās jauna likumdošanas sistēma. *Lagtingi*, kas pastāvēja līdz XII gadsimtam, zaudēja savu nozīmi. Norvēģijā un Dānijā XII gadsimtā, kā arī Zviedrijā XIII gadsimtā katoļu baznīcai izdevās atgūt neatkarību no vietējiem *tingiem*¹.

Svarīgs faktors ir arī ģeogrāfiskais stāvoklis. Dānija un Norvēģija atrodas vistuvāk Anglijai un kontinentālajai Eiropai, bet Zviedrija- vistālāk, un Zviedrijai nebija tieša ceļa uz Eiropu, viņi varēja uzzināt par notikumiem, jauniem likumiem tikai no savām kaimiņvalstīm – Dānijas un Norvēģijas. Analizējot tiesību attīstību, svarīgi zināt to, ka Skandināvijas valstis atrodas vistālāk no Eiropas kultūras, likumdošanas un katoļu baznīcas centra. Viduslaiku uzplaukuma periodā, kas sākās XII gadsimtā, nebija iespējams apmainīties ar informāciju tik ātri kā mūsdienās.²

Visām izmaiņām, kas notika kontinentālās Eiropas un Anglijas tiesībās šajā un agrākajā periodā, bija vajadzīgs laiks, lai par to uzzinātu Skandināvijā. Skandināvijas valstīm nebija

¹ Tings - tautas sapulce Skandināvijā agrajos viduslaikos. Tings izlēma visas svarīgākas lietas, sprieda tiesu. Sakuma tings piedalījās visi brīvie pilngadīgie vīrieši; vēlāk ģimeņu pārstāvji. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001. 77.lpp.

² Скандинавские страны в XII — XV вв. Sast. А.Злыгостев, pieejams: <http://historik.ru/books/item/f00/s00/z0000032/st043.shtml> (aplūkots 2008.10.10)

iespēju uzzināt par jaunu likumu, dekrētu vai pavēli, ko izdeva Vācijas, Francijas vai Anglijas karalis, jau nākošajā dienā vai mēnesī. Vajadzēja pat dažus gadus, lai ziņa aizskanētu līdz Skandināvijas valstīm. Protams, Dānijā ātrāk nekā Norvēģijā uzzināja par Vācijas likumdošanu, likumiem un valsts uzbūvi, bet visu uzzināt viņi arī nevarēja.

Informācija līdz Skandināvijas valstīm nonāca daļēji un nebija pilnīgi ievērota. Piemēram, romiešu tiesības līdz Skandināvijai nav nonākušas pilnībā un ievērotas tikai kanoniskās tiesības. Skandināvijā nenotika romiešu tiesību recepcija. Feodālā sistēma Skandināvijas valstīs izveidojās tikai pēc XII gadsimta.

Skandināvijas valstīs galveno lomu likumdošanā ilgi spēlēja vietējās sapulces jeb *tingi*. Bet tajā pašā laikā kontinentālajā Eiropā jau eksistēja sistematizēti likumu kodeksi un bija nostiprināta karaļa likumdošanas vara.

Katoļu baznīca vēlāk nekā citās Eiropas valstīs nokļuva Skandināvijas zemēs, un tur nebija iespējams ātri sazināties ar pāvestu un katoļu baznīcas centru - Romu. Skandināvijas valdnieki izmantoja katoļu baznīcu, lai pastiprinātu savu varu.

Karaļa vadošā loma likumdošanas pieņemšanā, minimāla romiešu tiesību ietekme un, salīdzinot ar citām valstīm Eiropā, vairāk vienots nacionālais sastāvs atspoguļojas specifiskā tiesību sistēmā, kurā likumi, līdzīgi kontinentālajai Eiropai, atzīti par tiesību avotiem ar augstāko juridisko spēku. Taču Skandināvijas likums ir nacionāls likums ar minimālu romiešu tiesību ietekmi.³

Ar baznīcas palīdzību dažas romiešu tiesību formas un principi iekļuva Skandināvijas zemēs. Ir zināms, ka kanonisko tiesību pamatā ir romiešu tiesības, un tikai tādā veidā Skandināvijā zināja par romiešu tiesībām. Kanoniskajās tiesībās nebija pieņemti tāda veida, ka tās pastāv kontinentālajā Eiropā. Piemēram, Norvēģija un dažās Zviedrijas provincēs cilvēki varēja šķirties, un likums to atļāva, bet visā Eiropā kanoniskās tiesības to aizliedza.⁴

³ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis, Rīga: TNA, 2004. 105.lpp.

⁴ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 173.p.

Šī darba uzdevums ir izpētīt zinātniskas rakstus monogrāfijas un tiesību aktus. Tiek izmantoti sekojošie pētniecības metodes: vēsturiskā metode, salīdzināšanā metode un sistemātiskā metode.

Pārsvara es izmantoju zinātnieku rakstu krājums par Skandināvijas vēsture The Cambridge History of Scandinavia, vol. I, Cambridge University Press 2003 un The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. Ka arī es izmantoju avotus par kontinentālas Eiropu un Anglijas tiesību vēsture: Birziņas grāmatas par Francijas un Vācijas tiesību vēsture, Osipovas Viduslaiku tiesību spogulis un Zemita Ārvalstu valsts un tiesību vēsture, un citus. Par kontinentālas Eiropas tiesībām vel izmantoju krievu valodas pieejami Аннерса, И.Батыра, Графского, Давида Рене и Жоффре-Спинози grāmatas. Vel savā darbā es izmantoju Skandināvijas, kontinentālas Eiropas un Anglijas tiesību normas.

Savu darbu es iedalīju trīs nodaļās:

Pirmā nodaļa - par Skandināvijas valstu tiesību vēsturi kopumā no XII līdz XIII gadsimtam un par tiesību avotiem salīdzinājumā ar kontinentālo Eiropu un Angliju.

Otrā nodaļa - par valsts publiskajām tiesībām par karaļu varu un nodokļu tiesībām. Šeit tiek aplūkota Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas tiesību vēsture, politiskais stāvoklis un attīstība, kā arī fiskālā politika. Šajā nodaļā aplūkoti galvenie tiesību attīstības aspekti Skandināvijas valstīs.

Trešā nodaļa - par privāttiesībām – mantošanas, ģimenes un lietu tiesībām. Aplūkošanas tikai atsevišķas lietas, kas atšķiras no kontinentālajā Eiropā pastāvošajām paražām, likumiem un bijušiem precedentiem.

Skandināvijas valstu tiesību vēsture.

Ar vārdu „Skandināvija” saprot Ziemeļeiropas valstis jeb Dāniju, Norvēģiju un Zviedriju. Islande tolaik piederēja Norvēģijai un Somija Zviedrijai. Ilgu laiku Skandināvijas valstis bija atdalītas no kontinentālās Eiropas kultūras un politikas centra. Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas sabiedrība attīstījās kopā – Skandināvijas valstis sadarbojās visos laikos. Tiesību attīstība darbā aplūkotajā periodā notiek visās trijās valstīs gandrīz vienādi.

Ziemeļeiropas valstis izjuta šajā periodā stipru Anglijas un Vācijas ietekmi. XII gadsimta sākumā Dānija ekonomiskajā un kultūras ziņā bija attīstītākā Skandināvijas valsts ar lielu iedzīvotāju skaitu un plašām lauksaimniecībai labvēlīgām zemēm. Dānijas valsts centralizētā vara bija stiprāka nekā Zviedrijā un Norvēģijā. XII gadsimtā Dānijā politiski bija attīstījušās feodālās dzimtmuižas un kaimiņu kopienas, kā arī izveidojās zemnieku kārta, tika celtas pilsētas. Pārejās Skandināvijas valstis XII gadsimta sākumā vēl nebija tik plaši apdzīvotas kā Dānija. Visi Zviedrijas un Norvēģijas apdzīvotie centri atrodas piejūras rajonos. Pēc vikingu laikmeta Ziemeļeiropas valstu iedzīvotāju skaits biju krietni lielāks nekā pagājušajos gadsimtos.

Līdz XIII gadsimtam galvenās valsts tiesību institūcijas visās trijās Skandināvijas valstīs bija līdzīgas – *Tings* un *Hirds*⁵. *Tings* un *hirds* līdz XIV gadsimtam darbojās tiešā sadarbībā. Pēc XIV gadsimta izveidojās jauna centralizēta valsts institūcijas - koncils, Dānijas un Zviedrijas nacionālas sapulces. Jaunā institūcija pārņēma daudzas funkcijas, kas agrāk bija tautas sapulces kompetencē, un jau XIV gadsimtā šīs funkcijas izpildīja padomes, kuru sastāvā bija aristokrātijas un garīdzniecības pārstāvji. Padomes galvenā funkcija ir valsts vadība, bet vietējā valsts vara piederēja sabiedriskajām sapulcēm jeb *tingiem*.⁶

Tingiem piederēja daudzas sabiedriskās funkcijas. *Tingos* katrs brīvs cilvēks varēja publiski deklarēt sev aktuālo, piemēram, lai visi uzzinātu par vergu atlaišanu. *Tings* bija

⁵ Karaliskais galms. Karaliskais hirds ir aristokrātija, kas ietver sevi cilvēkus no lielākiem un bagātākiem ģimenēm. Visi kas piederēja hirdam deva personīgu zvērestu karalim. Hirdam bija sava hierarhija. Piemēram Norvēģijas hirda rangi bija tā pati ka kontinentāla Eiropā: lendermenn - barons, riddere - bruņinieks, svenner – ieroču nesējs. The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 94-95.p.

⁶ Ibid., 80.lpp.

padomdevēja, tiesas, likumdošanas un izpildvaras institūcija. Sapulcē tika apspriestas apsūdzības par zādzību un notika disputs par tiesībām uz kādu zemes gabalu vai bondu. *Tingos* norisinājās arī politiskas diskusijas, tika noslēgti sabiedrību kontrakti, notika tirdzniecība un reliģiskās ceremonijas, rituāli.⁷ Ap 1112. gada Anglijas izbraukumu tiesu izveidota sistēma spēlēja to pašu lomu, ka Skandināvijas *tingi*. Anglijas tiesneši izmantoja vietējas paražas, kas pastāvēja katrā provincē.⁸

Visi procesi, kas notika *tingos*, bija ļoti rituāli. Agrajos viduslaikos tautas sapulcēm piederēja visa izpildvara. Lai efektīvi izmantot savu varu, *tingi* balstījās uz reliģiju, sabiedrības spiediena un tradicionālo rituālu formām. Maksimālais sods, ko varēja piemērot *tings* noziedzniekam, bija izstumšana no sabiedrības.

Līdz XI gadsimtam likumdošana piederēja īpašam *tingam* jeb *lagting*.⁹ Šajās speciālajās sapulcēs tika no jauna radītas vai mainītas vietējo provinču likumi un paražas. *Lagtingi* apvienoja dažādas provinces, un valstī bija mazāk *lagtingu* nekā parasto provinču *tingu*, piemēram, Norvēģijā XIII gadsimtā ir tikai četril *lagtingi*. *Lagtingi* veidotie pēc pārstāvniecības principa: tikai īpaši ievēlāti cilvēki no provincēm varēja piedalīties *Lagtingos*.

Karaliskā vara Skandināvijas valstīs nostiprinājās līdz ar *lagtingu* izveidošanu. Agrākos *lagtingus* Norvēģijā XI gadsimtā nodibināja Haralds (863-930). Hakons „Labais” Haraldsons (934-961), kas izglītojās Anglijā, bija nozīmīgākais Norvēģijas likumdevējs. No tā varam secināt, ka jau pirms XII gadsimta Norvēģijas tiesību izveidošanas procesu ietekmēja Anglijas tiesības.

Lagtingu varas nostiprināšana ir svarīga stadija karaļvalsts izveidošanā. Karaļa ietekme likumdošanas procesos *lagtingos* pakāpeniski pieauga. Karaļa rīcība bija ierobežota ar likumiem un paražām. Tikai ar vietējas komūnas locekļu palīdzību karalis varēja grozīt vietējās paražas un tradīcijas. Šajā laikā katrā karaļvalstī Skandināvijā stingri atšķiras vietējie likumi, katras provinces *lagtings* izmantoja savus likumus, un likumu attīstība notika katrā provincē atšķirīgi.

⁷ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 81.p.

⁸ Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 315.c.

⁹ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 83.p.

Tikai pēc XII gadsimta rakstisku likumu ieviešanas atšķirības starp provinces likumiem mazinājās.¹⁰

XII gadsimts arī ir svarīgs Skandināvijas vēsturē ar pirmās arhibīskapijas izveidošanu Zviedrijā. Aptuveni X gadsimta beigās angļu misionāri sāka ieviest kristīgo ticību Vesterjētlandē. Mēlarezera ielejā, kur Upsalas templis veidoja senās reliģijas centru, kristietība nostiprinājās tikai XI gadsimta beigās, un tikai kopš XII gadsimta divdesmitajiem gadiem sastopamas ziņas par stingru kristīgās baznīcas organizāciju Zviedrijā ar bīskapijām Skārā, Linčēpingā, Eskiltūnā, Vesterosā un Sigtūnā.

Kristietības uzvara pār pagānismu nozīmēja arī apvērsumu kultūrā. Līdz ar to cilšu sabiedrības vietā nāca valstiska organizācija.¹¹

¹⁰ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 84.p.

¹¹ Veibulis J. Zviedrijas Vēsture. Zvaigzne ABC, 1997. 16.-17. lpp.

Skandināvijas tiesību avoti

No XII līdz XIII gadsimtam Vācijā izdots likumdošanas akti – statūti, kas aizsargāja iedzīvotāju tiesības un īpašumu. Vācijā bija sistematizētas paražu tiesības. Galvenie tiesību normu krājumi šajā posmā – „Sakšu spogulis” un „Švābu spogulis”.¹² „Sakšu spoguļa” principi tika izmantoti līdz pat 1900.gadam.

„Sakšu spogulī” tika nostiprināta doma par laicīgās un baznīcas jurisdikcijas nošķirtību, kā arī tika nostiprināts vācu imperatora ievēlēšanas princips. „Sakšu spogulis” apkopoja vietējās paražas, tiesības un kļuva par tiesību grāmatu austrumvācu un ziemeļvācu kolonistiem. Tas bija spēkā vairākos apgabalos, kurus apdzīvoja vācieši, bet tika recipēts Polijā un Ukrainā.¹³

Dānijā, kas atrodas vistuvāk Vācijai, nepastāvēja nacionālu tiesību normu krājumus, līdzīgs „Sakšu spogulim”. XIII gadsimtā Valdemārs II (1202-1241) pasludināja Jullandes likumu, ko izmantoja tikai Jullandes provincē un kas regulēja tikai lietas tiesības. Jau tajā laikā Vācijas likumdošana bija attīstītāka nekā kaimiņvalstī Dānijā. XIII gadsimta beigās Dānijas karalis Ērika V (1259-1286) izsludināja *handfaestingu* jeb Dānijas pirmo konstitūciju. Šis dokuments regulēja karaļu varu, kā to darīja „Sakšu spogulis” un „Švābu spogulis”, bet tajā pašā laikā visu vēl regulēja lēņu un lietas tiesības.¹⁴

Norvēģijā un Zviedrijā XIII gadsimtā, tāpat kā kontinentālās Eiropas valstīs, jau bija izsludināti vietējie tiesību krājumi. Norvēģijas karalis Magnuss Likumu grozītājs (1257-1280) sistematizēja likumus un 1274. gadā izsludināja lauku likumu kodeksu. Piemēram, Švābu tiesību krājums izsludināts tikai nākošajā gadā – 1275. gadā Vācijā. XIII gadsimta vidū Magnuss (1257-1280) pasludināja „Karaļu spoguli”, kurā tika regulētas publiskās tiesības. Zviedrijā, tāpat kā Dānijā, XIII gadsimtā tika izsludināti provinces likumi, kā arī pastāvēja karaļa statūti, kas stājās spēkā gandrīz visā Zviedrijas teritorijā un darbojās pēc konstitucionāla principa. Vispārējais Zviedrijas kodekss jeb Landslags stājās spēkā tikai XIV gadsimtā.¹⁵

¹² Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 1999. 31-42.lpp

¹³ Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture.- Rīga: Biznesa augstskola Turība; 2003. 164.lpp.

¹⁴ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintergration. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 362.p.

¹⁵ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 405.p.

Galvenā atšķirība starp kontinentālo Eiropas likumu krājumiem un Skandināvijas likumu krājumus bija izdošanas veids. Skandināvijas likumus pārsvara izdeva karalis vai cits valsts orgāns, kad citos Eiropas valstīs likumu krājumus izdeva privātpersona. Piemēram Sakšu spogulis uzrakstīja Eiki fon Repgovs, šefens vienā grāfistē.¹⁶

Kad Francijā par galveno tiesību avotu pakāpeniski tika atzītas romiešu tiesības, paražu tiesības zaudēja savu nozīmi, romiešu tiesības visagrāk tika atzītas par vispārējām tiesībām tieši šajā teritorijā. Bet Anglijas feodālās tiesības bija sarežģītas un kazuistikas. Atšķirībā no citām viduslaiku kontinentālajām Eiropas valstīm romiešu tiesības neietekmēja Anglijas vispārējo tiesību attīstību. Līdz XII gs. valstī darbojās paražu tiesību likumu krājumi. Izbraukumu tiesu darbība ietekmēja vispārējo tiesību rašanos.¹⁷ Ziemeļeiropas valstīs tiesību attīstība bija sarežģītāka – tā kā Anglijas tiesības romiešu tiesības gandrīz neietekmēja, Skandināvijas tiesības nepārņēma Anglijas tiesību sistēmu. Zviedrijas un Norvēģijas tiesību sistēma izmantoja likumu kodeksus, kas bija spēkā visā valsts teritorijā. Interessants fakts ir tas, ka Norvēģijas kodeksa nosaukums bija „Karaļa spogulis”, kas ir ļoti līdzīgs vācu likuma grāmatu nosaukumiem.

Pēc IV Laterāna koncila (1215.g.) kontinentālā Eiropā uzsākts jauns tiesību attīstības periods. Karolinga tiesību sistēma pakāpeniski bija atcelta, mutisks tiesu procesu arī pakāpeniski aizvietots ar racionālāku un sarežģītāku rakstisku procesu. Juristi ar juridisku augstāku izglītību, kas viņi ieguva universitātes, kur tajā laikā studēja romiešu tiesības no XII līdz XIV gadsimtam spēlēja svarīgu lomu tiesību attīstībā.¹⁸ Francijas un Vācijas tiesību sistēmas pamatā jau bija iekļauts romiešu tiesības principus. Skandināvijas valstīs un Anglijā romiešu tiesības nebija tiek plaši izplatīts vietējos likumus unifikācijas dēļ.¹⁹ Ka arī visos Skandināvijas valstīs jau pastāvēja paražas izmantot savas tiesības normas.²⁰

Baznīcas tiesības nostiprinājās Skandināvijas valstīs un bija ļoti plaši izplatītas. Skandināvijas baznīcas tiesības atšķiras no kontinentālas Eiropas kanoniskajām tiesībām.

¹⁶ Аннерс Э. История европейского права. Москва: Наука, 1994. 191.с.

¹⁷ Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 315.с.

¹⁸ Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. Москва: Международные отношения, 2002. 40.с.

¹⁹ Аннерс Э. История европейского права. Москва: Наука, 1994. 177.с.

²⁰ Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. Москва: Международные отношения, 2002. 43.с.

Baznīcas likumi Skandināvijā regulēja sabiedriskās attiecības un valsts institūcijas. Savukārt kontinentālas Eiropas valstīs attiecīgu jautājumi bija noregulēti laicīgo tiesību ietvaros.²¹

Manuprāt, viens no svarīgākajiem likumdošanas aktiem, kas pastāvēja Skandināvijas tiesību sistēmā XII gadsimtā, ir konstitucionālas likumi - Zviedrijas karaļa statūti un Dānijas karaļa Ērika V (1259-1286) *handfaestings*.

Norvēģijas karalis Magnuss (1257-1280) izdeva „Karaļu spoguļi”, kas regulēja publiskās tiesības krimināltiesības. „Karaļa spoguļis” jau XIII gadsimtā bija spēkā visā valsts teritorijā, turpretī Vācijas tiesību un kriminālprocesa kodekss ar nosaukumu „Karolina” pilnīgi vai daļēji bija spēkā visā Vācijas teritorijā un bija izsludināts tikai XVI gadsimtā.²² Protams, „Karolinas kodekss”, no juridiskā viedokļa puses skatoties, ir labāks nekā Magnusa „Karaļa spoguļi”, tāpēc ka „Spoguļis” sastāv no paražu tiesībām, tai pat laikā par „Karolinas kodeksa” pamatu tika ņemti itāļu juristu darbi un romiešu tiesības, kas bija attīstītāki nekā Skandināvijas paražu tiesības.²³

Anglijā XIII gs. pastiprinājās varas centralizācija un koncentrācija monarha rokās.²⁴ Lielie feodāļi cīnījās savā starpā un ar karali par zemi, ienākumu avotiem un politisko varu. Notika zemniecības noslāņošanās, zemnieki pakāpeniski saņēma personīgo brīvību. XIII gs. sākumā Anglijā noformējās priekšnoteikumi, lai izveidotos jauna pārvaldes forma – kārtu pārstāvniecības monarhija. Tomēr karalis un viņa amatpersonas pretojās kārtu pārstāvju iesaistīšanai valsts pārvaldē. Valstī tika organizēta kustība ar bruņinieku piedalīšanos pret karaļa patvaļu, kuru vadīja lielie feodāļi.²⁵

1215.gadā Anglijas karalis bija spiests pieņemt „Lielo brīvības hartu”, kur bija nostiprinātas feodāļu privilēģijas un politiskās tiesības. 1258. – 1267.g. Anglijā norisinājās pilsoņu karš, kura rezultātā tika izveidots parlaments, kas sasaukts trīsreiz gadā un kur piedalās 15 noteiktas baronus un vel 12 baronus kas pārstāve kopienu. Parlamenta pamatfunkcija ir

²¹ Аннерс. Э. История европейского права. Москва: Наука, 1994. 189.с.

²² Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture.- Rīga: Biznesa augstskola Turība; 2003. 166.lpp.

²³ Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 1999. 49.lpp.

²⁴ Кучма. В. Государство и право Древнего мира и Средних веков: В двух частях. Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001. 379.с.

²⁵ Кучма. В. Государство и право Древнего мира и Средних веков: В двух частях. Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001. 379.с.

nodokļu apmēru noteikšanu.²⁶ XIII gadsimtā arī Norvēģijā, Zviedrijā un Dānija tika nodibināti karaļvalstu koncili, kas sasaukts divreiz gadā vai retāk un kur piedalās augstāka aristokrātija, garīdzniecība un monarhs. Koncilā tiek apspriesti karaļa likumi, politika un citas jautājumus.²⁷ No XIII gadsimta līdz XIV gadsimtam sakumam karaļvalsts koncili pastāvēja ar lielu varu un neatkarību no vājās karaļa varas. Ap XIV-XV gadsimta Anglijas parlaments nostiprināja savu likumdošanas varu, kas apstiprināja karaļa statūts.²⁸

Koncilu vara samazinājās Margrētes (1380-1412) un Ērika (1396-1439) valdīšanas laikā. Margrēte, kas valdīja kā Skandināvijas karalis Ērika vārdā, gribēja nostiprināt absolūtu monarha varu. Viņa samazināja koncila varu un aizliedza pieņemt jaunus likumus bez karaļa piekrišanas. Jau drīz koncila eksistēšana valstij nebija vajadzīga.²⁹

Visās trijās Skandināvijas valstīs vietējā administrācija izveidota pēc Eiropas lēņu sistēmas. Margrēte pārņēma daudz no citu Eiropas valstu pieredzes. Lēņu sistēma, jauna fiskāla politika, jauna administratīvā iedalīšana, jauna pārvaldes sistēma un aristokrātijas, garīdzniecības un magnāta³⁰ varu samazināšana tika ieviesta Skandināvijas valstīs, pārņemot to no kontinentālās Eiropas.³¹

Kontinentālās Eiropas valstīs un Anglijā valsts varas centralizācija pastiprinājās ap XIV gs. Francijā XIV gadsimtā absolūtisms izveidojās tik pilnīgā formā kā nevienā citā valstī. Anglijā tajā pašā laikā arī izveidojas monarhijas absolūtisms. Tikai Anglijas absolūtisma īpatnība bija tā, ka līdzās stiprai karaļa varai pastāvēja parlaments. Vācijā tikai pēc XVI gadsimta arī nostiprinājās absolūtisms. Tomēr salīdzinājumā ar Franciju un Angliju šeit absolūtisms neizveidojās visas impērijas mērogā, bet atsevišķu lielo feodāļu zemēs.³²

²⁶ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 173 с.

²⁷ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 362.p.

²⁸ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 174 с.

²⁹ Herman Schück. The political system. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 686.p.

³⁰ Magnāts – liels zemes īpašnieks vairākās Eiropas valstīs. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001. 17.lpp.

³¹ Herman Schück. The political system. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003, 687.p.

³² Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 306 с.

Margrēte (1380-1412) valdīja XIV gadsimta nogalē un XV sākumā kā monarhs ar stipru varu. Gandrīz bija izveidota absolūtisma monarhijas forma, kāda pastāvēja jau Francijā. Tas nozīmēja ka tiesību attīstība dažreiz notika vienlaikus visā Eiropā. Monarhijas ideāls ar absolūtisma varu tika ieviests dzīvē XIV gadsimtā daļēji Anglijā, Skandināvijā un pilnā apmērā - Francijā.

Skandināvijas valstu publisko tiesību vēsture

Dānijas publisko tiesību vēsture

Dānijā, kā arī citās Skandināvijas valstīs pirmie un galvenie tiesību avoti bija *tingos* izdotie likumi, lēmumi un arī provinces paražas. Tikai ar laiku tika pieņemti jauni likumi, kas stājās spēkā ne tikai vienā provincē, bet dažādās provincēs vai kopumā visā valstī. XIII gadsimta sākumā tika izdots pirmais karaļa likums, kas stājās spēkā Jullandes provincē. Šī gadsimta beigās karalis Ērika V (1259-1286) izdeva likumu, kuru var nosaukt par Dānijas valsts konstitūciju, ar kuru tika regulēta karaļa vara.³³

Dānijā pastāv vēl viens svarīgs tiesību avots - Karaļa Valdemāra (1202-1241) „Zemes reģistrs” (1231.g.).³⁴ Visi Dānijas iedzīvotāji, kuriem piederēja jebkāds nekustamais īpašums, bija ierakstīti reģistrā un katram piešķirts nodokļu apmērs. Valdemāra „Zemes reģistrs” regulēja nodokļu par zemi apmērus.³⁵

Pēc XII gadsimta visa likumdošanas vara piederēja karalim un *Danehofam*, parlaments³⁶. Provinces *tingi* zaudēja savas pozīcijas likumdošanas procesā. Vēl pastāvēja procedūra, kad karaļa likumu jāratificē katrā provincē savos *lagtingos*. Bet ar laiku karalis jau varēja izsludināt likumu visai valstij, ja *Danehofs* vai vēlāk - karaļvalstis koncils apstiprināja karaļa likumu.³⁷

Karaļa vara

³³ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 362.p.

³⁴ Ibid., 360.p.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., 362.p

³⁷ Ibid., 363.p.

1157. gadā Valdemārs I Lielais (1157-1182) tika apstiprināts kā Dānijas karalis. Viņa pēcnācēji- Knuts VI (1182-1202) un Valdemārs II (1202-1241) - turpināja Valdemāra I politiku. Šis periods nosaukts par Valdemāra gadsimtu. Tieši šajā gadsimtā notiek Dānijas zemes konsolidācija, kā arī aktīvi likumdošanas procesi un stabila pārvalde.

Pirmais pazīstamais Skandināvijas likums, kas bija 1200.gadā karaļa Knuta VI izdots, bija edikts par slepkavību.³⁸ Karalis aizstāvēja savas tiesības grozīt un izdot likumus. Viņas edikts izdots kā veco tiesību apkopojums. Knuts VI nevarēja izdot pavisam jaunu likumu šajā laikā, viņam tikai izdevās grozīt vecos paražu likumus. Jau pēc Knuta VI pirmā edikta pieņemšanas tika izsludināti daudzi jauni likumi, piemēram, par ordaliju ar dzelzi.³⁹ Tajā pašā laikā kontinentālā Eiropā, 1215. gadā IV Laterāna koncilā aizliedz garīdzniecībai piedalīties tiesas procesus, kur tiek piemērots ordalijas. Anglijā ordalijas izzuda jau XIII gadsimta.⁴⁰ Ar ordaliju atcelšanu kontinentālas Eiropas tiesību sistēma saka attīstīties straujāk, tāpēc, ka Tiesneši pēc ordalijas atcelšanas varēja tiesāt tikai pamatojoties uz likumu.⁴¹

Karaļa likumi atšķīrās no baznīcas un provinces likumiem. Baznīcas likumi tajā laikā bija nostiprināti kā līgumi starp bīskapijas iedzīvotājiem un bīskapu, karalis nevarēja iejaukties šajā sfērā. Baznīcas likumi Dānijā atšķīrās no kanoniskajiem likumiem, tie pastāvēja vienkāršotā formā. Šie likumi regulēja priesteru velēšanas, juridiskās procedūras un sodus. Garīdzniecība prasīja ar šādiem likumiem, lai iedzīvotāji dod bīskapijai desmito daļu ienākumu. Desmitā tiesa ieviesta Dānijā ap XII gadsimta sākumu, tā pastāvēja kā ikgadēja dāvana bīskapam. Dānijas iedzīvotāji pretojās desmitdaļai, 1180. gadā notika sacelšanās pret jaunajiem baznīcas likumiem, īpaši pret bīskapijas desmito tiesu.⁴²

³⁸ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintergration. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 357.p.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis, Rīga: TNA, 2004. 176.lpp.

⁴¹ Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. Москва: Международные отношения, 2002. 39.с.

⁴² Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintergration. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 357.p.

Pastāvēja arī atšķirīgi likumi un jurisdikcija provincēs un zemēs, kuru rezultātā vietējos *tingos* izdotie likumi parasti atšķīrās viens no otra. Tikai Jullandes likumu izdeva karalis Valdemārs II (1202-1241) 1241. gadā, Jullandes zemē.⁴³

Likumu pierakstīšanu uzsāka karaļa Valdemāra I (1157-1182) laikos. Valdemāra gadsimts slavens ar saviem pirmajiem rakstiskajiem baznīcas un provinces likumiem. Pat Norvēģijas un Islandes likumi jau bija pirms Dānijas un Zviedrijas rakstveidā. Pirmie paražu likumi ar garīdznieku palīdzību tika pārrakstīti jau vēlākajos gadsimtos.

No likumiem redzams, ka karaļa vara lielākoties neietekmēja likumdošanas procesu, viņa vārds nebija tik svarīgs, lai būtu par precedentu. Visos likumdošanas procesos diskusijās karaļa vārdam nebija īpašas lomas un neatšķīrās no citu locekļu teiktā. Nevajag aizmirst, ka *lagtingos* piedalījās arī karaļa atbalstītāji, kas deva zvērestu karalim, ar viņu palīdzību karalis varēja pārkāpt dažādus likumus un grozīt vai jaunradīt savus likumus.⁴⁴

Līdz Valdemāra gadsimtam, kad attīstījās karaļa likumdošana, galvenais likumdošanas institūts bija *lagtings*.

Karalis Valdemārs II 1241. gadā pasludināja „Jullandes likumu”. Likuma pirmie vārdi ir sekojoši: „Ar likumu zeme būs apdzīvota.” Tas nozīmē, ka likumam, ko pasludina karalis, vēl jābūt ratificētam *lagtingos*. Šos vārdus varam atrast arī Zviedrijas likumos. Tā bija Skandināvijas likuma ideja.⁴⁵ Tajā laikā Vācijai raksturīgs ārkārtīgi liels tiesību partikulārisms. Gandrīz vai katram novadam, pilsētai vai katrai sabiedrības grupai bija savas tiesības. Līdz XIV gadsimtam Vācijā, tāpat kā citās tā laika kontinentālas Eiropas valstīs, galvenās bija paražu tiesības. Kad sakas paražu tiesības kodifikācija (ap XIII gadsimtā) tiesību apkopojumi izdeva privātpersonas un viņi apkopoja vietējos zemes paražu tiesības.⁴⁶ Šie tiesību krājumi satur sevi likumus kas jau pastāvēja spēka Vācijas zemes. Kad Dānijas likumus vēl bija jāapstiprina vietējos *tingos* lai viņi stājas spēkā, tāpēc ka šie likumi ne tikai apkopoja vietējos vai vispārējos paražas tiesības, bet arī satur sevi jaunas tiesību normas.

⁴³ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 357.p.

⁴⁴ Ibid., 358.p.

⁴⁵ Ibid., 358-359.p.

⁴⁶ Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 1999. 31-32.lpp.

Iespējams, ka tieši pavesta Georga IX Liber Extra (krājums piecās papildgrāmatās pie Graciāna kodeksa⁴⁷, kas saturēja pāvestu dekretālijas; turpmāk iekļauts kanonisko tiesību apkopojumā „Corpus iuris canonici”⁴⁸) 1234. gadā izdotā pavēle, kas pasludināja to, ka likumam jābūt rakstiski sastādītam un pamatotam ar karalisku varu, ietekmēja Dānijas likumdošanu, un „Jullandes likums” tiek izdots rakstiski un pamatots ar karaļa varu.⁴⁹

Varbūt „Jullandes likums” bija izdots kā nacionālais likums, bet tas bija izplatīts tikai Jullandes zemē. Dānijas karalistei tolaik nebija nacionālu likuma kodeksu, kā tas pastāvēja pārējās Skandināvijas valstīs.

Knuts VI (1182-1202) un Valdemārs I (1157-1182) sasauca laiku pa laikam dažādos provincēs sapulces, kurās ar garīdzniecību un magnātiem apsprieda likumdošanas politiku, sabiedrības problēmas un zemes jautājumus. Karaļa vara bija ierobežota ar šādām sapulcēm, visus savus lēmumus viņš varēja ieviest dzīvē tikai tad, ja sapulce to apstiprināja.

Karaļa politiskā brīvība tika ierobežota praktisku apstākļu dēļ. Senajā karalistes periodā karalis meklēja atbalstu no vietējiem lordiem. Karalis nevarēja pastāvēt bez vietējo zemju lordu atbalstu.

1276. gadā sasauktie lordi un garīdznieki apstiprināja karaļa Ērika V (1259-1286), kā karaļa pēcnācēju.⁵⁰

Jaunais periods monarhijas un aristokrātijas attiecībās sākas ar to, ka karalis Ēriks V apsollīja sasaukt katru gadu speciālu parlamentu, kas bija nosaukts par *Hofu*, kurā aristokrātijas un monarhijas locekļi varēja apspriest politiskos un juridiskos jautājumus. Viņš arī apsollīja, ka karalis apzināti piekrīt finanšu un tiesu varas ierobežojumiem, un apsollīja vēl, ka nevienu savā karalistē viņš patvaļīgi nesodīs.⁵¹ Vācijas reihstāgs kas pastāvēja jau XI gadsimta, sasaukts

⁴⁷ Blūzma.V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002. 41.lpp.

⁴⁸ Turpat, 53.lpp.

⁴⁹ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 359.p.

⁵⁰ Ibid., 362.p

⁵¹ Ibid.

divreiz gadā vai retāk lai apspriest politiskos un juridiskos jautājumus. Reihstāga apspriešanas var piedalīties tikai augstāka aristokrātija, monarhs un augstāka garīdzniecība.⁵²

1282. gadā Ēriks V (1259-1286) izdeva *handfaestingu*⁵³ (t.i. rakstisku karaļa solījumu pārvaldīt noteiktā veidā). Šo dokumentu var nosaukt par Dānijas pirmo konstitūciju, tāpēc ka katram bija jābalstās uz šo dokumentu, kad viņš gribēja izdot kādu lēmumu vai likumu. Dānijas karaļa vara bija regulēta ar *handfaestingu*.⁵⁴

Turpmākās sasaukšanas pēc *handfaestinga* pieņemšanas jau tika nosauktas par *Danehofu* jeb Dāņu tiesu un pozicionēja sevi kā forumu, kurā notiek sarunas starp karali un lordiem, kas bieži bija stipra opozīcija karalim.

Pēc karaļa Ērika V nogalināšanas viņa dēls ar savu svītu nostiprināja savu varu un pretojās Dāņu lordiem. Karaļa Ērika VI (1286-1319) valdīšanas laikā *Danehofa* nozīmīgums samazinājās. Ap 1280. gada beigām ikgadējās *Danehofa* sēdes beidza eksistēt. *Danehofa* vietā nodibināts karaliska padome, kas ieguva varu un tiesības, kas agrāk piederēja *Danehofam*. Pēc karaļa Ērika VI nāves padome vēl pastiprināja savu politisko varu karalistē, tas strādāja jau daudz neatkarīgāk un nosauca sevi par *consiliarii regni* (Karaļvalsts padomdevējs). Koncila institūcija pastāvēja Dānijā ilgu laika posmu - līdz pat XVII gadsimtam, kad tika izveidots aristokrātijas *rigsrads* (Karaļvalsts koncils).⁵⁵

Valdemārs II (1202-1241), tāpat kā Eiropas karaļi, dāvināja savam dēlam savā valstī zemes un titulus. Viņa vara bija nodrošināta ar fiskālu politiku (*ledingu* sistēmu) un pastiprināta ar karaļa lielo armiju. Bet, runājot par troņa mantošanu, Dānijā pastāvēja lielas problēmas. Aristokrātija pretojās pēdējai karaļa gribai, lai viņa dēli ieņem troni.

Karalis Ērika VI izdeva normatīvu aktu, ko sastādīja filozofs Mogens Medsens, kurā Dānijas karalis apsoltāja pilnīgi pakļauties pāvestam un maksāt viņam tik daudz, cik viņš var. Ērika VI valdīšanas laikā atgriezās atpakaļ vecā karaļa vara. Tajā laikā Dānija realizēja savu ekspansijas vēlmi attiecībā uz Vāciju un Baltiju. Ērika VI valsts dominēja visā Baltijas jūrā.

⁵² Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 158.с.

⁵³ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 362.p

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid., 363.p.

Dānija XII gadsimta beigās un XIII gadsimta sākumā dominēja dažādos Eiropas reģionos, it sevišķi tirdzniecībā. Visām brīvajām pilsētām, kas gribēja tirgoties ar Norvēģiju, bija jāmaksā Dānijai nodoklis par tirdzniecības ceļu caur viņu zemi.⁵⁶

Pēc Ēirka VI (1286-1319) nāves pastāvēja sarežģīta situācija – viņam nebija mantinieka.⁵⁷ Tad, 1319. gadā, *Danehofs* atkal ieguva visu varu un tiesības. Tieši *Danehofs* pasludināja Kristoferu II (1320-1332) par Dānijas karali ar speciālu raksta formu, kas nosaukts par *handfaestingu*.⁵⁸ Jau XV gadsimtā šāda forma būs obligāta katram karalim, bet XIV gadsimtā pirmoreiz to pasludināja *Danehofs* un apstiprināja jauno karali ar nosacījumu, ka viņš pieņem *handfaestingu* un apsola to izpildīt.⁵⁹

Kristofera II *handfaestings* nosaka karaļa pienākumus pret četrām kārtām - garīdzniecību, bruņniecību, pilsētniekiem un zemniekiem. Katras kārtas pienākumus pret karali neregulē nekādi normatīvie akti. Protams, Kristoferam II nepatīk šāda situācija, kad viņam ir pienākumi, bet citiem nav nekādu pienākumu pret viņu. Viņš apstiprināja šos noteikumus, lai kļūt par valdnieku, bet pēc tam jau vairs neievēroja šo dokumentu.⁶⁰

Valdemārs I (1157-1182) gribēja nostiprināt savu dēlu Knutu VI (1182-1202) par nākamā karali un 1170. gadā centās ieviest karaļa titula un karaļa varas mantošanu. Bet, kad Knutu IV 1182. gadā cēla tronī, viņš tika tradicionāli ievēlēts četros *tingos*. Šāda sistēma, ka pastāv troņu mantošana un karaļu velēšanas, netraucē karalistei visu XII-XIII gadsimtu gaitā. Pēc Kristofera I (1252-1259) velēšanas 1252. gadā Dānijas karalistē rodas neapmierinātība, kad citi pretendenti uz troņi nebija apmierināti ar velēšanas rezultātiem.

Pēc Valdemāra gadsimta (1157-1241) karaļa vara Dānija samazinājās un tās vietā tika nodibināts valsts varas institūcija kā *Danehofs* un karaļvalsts koncils. XIII gadsimta beigās un

⁵⁶ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 365-366.p.

⁵⁷ Палудан и др. История Дании. Москва: Весь Мир, 2007. 62.с.

⁵⁸ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 366.p.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

XIV gadsimta sākumā karaļu vara nedaudz pastiprinājās, bet valsts varas institūcijas palika savā vietā un ar to pašu varu, kas ir aristokrātijas instruments - karaļa varas opozīcijā.⁶¹

Nodokļu tiesības

Ar Jullandes likumu tika nostiprināts nodoklis - *ledings*. Sākotnēji tas bija pienākums karot karaļa armijā, bet tas attīstījās kā nodoklis, kuru maksā tie, kas varēja karot, bet negribēja. Tie, kas nevarēja nomaksāt šo nodokli, dienēja karaļa armijā, bet citi, kas maksāja, varēja mierīgi dzīvot un nebaidīties, ka viņiem būs jādien. No XII gadsimta arī pastāv nodoklis „*kvaersaede*” (tie kas sēdēja aizmugurē), tas ir atsevišķais nodoklis, ko var nomaksāt ar naudu vai provīziju.⁶² Bet visi nodokļi netiek iekasēti sistemātiski, tie tiek ieviestas tikai kara laikā, pārējos nodokļus karalis varēja savākt arī mierā laikā. Jau XII gadsimtā pastāv divas sistēmas: nodokļi un militārais serviss, kas strādāja paralēli, ka to arī pastāv Anglijā XI gadsimtā⁶³. Ir fakti, ka Karalis Knuts VI (1182-1202) un viņa dēls Valdemārs II (1202-1241) izmantoja nodokli un obligāto dienēšanu Elbas ziemeļzemēs.⁶⁴

Dānijā karalistē XII gadsimtā ir pazīstams vēl viens nodokļu veids, kas atteicas uz zemniekiem. Karaļa Valdemāra II (1202-1241) „Zemes reģistrā” tika pierakstīti iedzīvotāji un viņiem piederošā zeme. Šajā dokumentā arī tika ierakstīts nodokļu apmērs par zemi. Nodoklis tiek dalīts divos veidos – bargākais *tedingshavne* (1/3 no *havne*) un *tolvtingshavne* (1/12 no *havne*). Pavisam mazie lauksaimnieki nebija apgrūtināti ar zemes nodokļiem.⁶⁵

⁶¹ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 367-368.p.

⁶² Палудан и др. История Дании. Москва: Весь Мир, 2007. 43.с.

⁶³ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 166.с.

⁶⁴ Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 359.p.

⁶⁵ Ibid.

1086 gadā, Anglijā tika izdota Pastardienas grāmata⁶⁶, kas bija ļoti līdzīga Dānijas Zemes Reģistram. Pastardienas grāmata bija Anglijas iedzīvotāju zemes īpašuma saraksts. Šajā dokumentā arī tika ierakstīts nodokļu apmērs par zemi.⁶⁷

Sabiedrībā tajos laikos nebija vienlīdzības - nodoklis, ko viņi maksāja, iedalīja sabiedrību kārtās. Bagātie cilvēki varēja nopirkt dārgāku bruņutērpu un labāk dienēt karaļa armijā, par to karalis varēja atbrīvot viņus no nodokļiem. Tikai XIII gadsimta beigās karalis atbrīvoja dažus zemniekus no nodokļiem par labu dienēšanai.

Karalis varēja atzīmēt dažus no tiem īpašā ceremonijā, kurā sabiedrības priekšā karalis pasludināja viņus par sevišķi lojālām personām - viņi tika saukti par *herremaends* (*haer* – armija, *herre* - lords).

Herremaendam bija jāpakļaujas likumiem un karalim. Likums paredzēja bargus sodus par nepaklausību. Viņus nenogalināja, bet tikai sodīja ar lielu naudas summu, bet pastāvēja arī tādi noziegumi, no kuriem nevarēja atpirkties – *orbodemals* (pārkāpums par kuru nevar samaksāt). Ja kāds *herremaends* izdarīja tādu noziegumu, viņi zudēja visas savas tiesības un tika nosūtīti uz mežu tikai ar nazi un provīziju, kas pietika divām dienām. Jau nākošajā dienā katrs varēja nogalināt noziedznieku. Valdemāra gadsimtā *orbodemalu* skaits strauji palielinājās, lai nodrošinātu mieru karalistē.⁶⁸

Viduslaikos Dānijas karalim bija īpašums katrā rajonā, tas tika pierakstīts Valdemāra II (1202-1241) „Zemes reģistrā”. Karaļi saņēma ienākumus no savas zemes, arī no pilsētas, naudas kaltuves, *ledinga*, kā arī viņam piederēja tiesības savākt provīziju, kad viņš ar savu svītu apmeklēja kādu rajonu. Tieši tāpēc karalim tajos laikos bija jāceļo caur rajoniem un provincēm savā valstī. Rajonu administratīvie centri bija pilis, kuru būvēšana sākās jau Valdemāra gadsimtā (1157-1241). Karalis bija arī atkarīgs no pils iedzīvotājiem, it sevišķi pils oficiēriem.

⁶⁶ Pastardienas grāmata – krājums, kurā apkopoti materiāli par vispāreo zemes kadastrāciju Anglijā 1085. – 1086.g. Reģistrējot gruntsgabalus, kā arī iedzīvotājus pēc to sociālās piederības, viņu ienākumus, inventāru un lopus, karaļa kase varēja daudz labāk iekasēt zemes nodokli, t.s. „dāņu naudu”. Pastardienas grāmata nosaukumā atspoguļojās Anglijas iedzīvotāju attieksme pret skaitīšanu, jo pēc tās daudzi brīvie zemnieki nonāca vilānu statusā. Pastardienas grāmata pirmo reizi 2 sējumos publicēja Anglijas valdība 1775 -1783.g. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001. 204.lpp.

⁶⁷ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 166.c.

⁶⁸Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintegration. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 361.p.

Anglijas karalim arī, ka Dānijas karalim piederēja daudz zemes īpašumu valstī, ap 1/7 no visiem aršanas zemēm valstī. Tas pastiprina karaļu varu valsti un neļauj vietējiem magnātiem apvienoties.⁶⁹

⁶⁹Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 166.с.

Norvēģijas tiesību vēsture

Norvēģijā, kā arī citās Skandināvijas valstīs pirmie galveno tiesību avoti bija *tingos* izdotie likumi, lēmumi un provinces paražas.⁷⁰ Jau XII gadsimtā notika divas lielas asamblejas, kur tika pieņemti jauni baznīcas likumi par troņa mantošanas kārtību un kronēšanas ceremoniju nepieciešamību.

Karalis Hākons (1202-1204), XIII gadsimtā izsludināja jaunu mantošanas likumu, kā arī daudzus citus jaunus likumus. Viņa varas laikā *tinga* leģislatīvā vara pakāpeniski samazinājās. Karalis jau pats pasludināja likumus visā valstī. Tika izdoti likumu kodeksi – lauku likumu kodekss un pilsētas likumu kodekss. Šajā gadsimtā arī tika uzrakstīts likums, kas regulēja *hirdu* varu. Līdzīgi kā Vācijā, tika izdots „Karaļa spogulis”, kas regulēja publiskās tiesības valstī.

Karaļa vara

Norvēģijas vēstures jauns periods sākas pēc karaļa Sigurda Krustneša (1103-1130) nāves 1130.gadā, pastāv sarežģītas problēmas ar troņa mantinieku. Dažādi politiskie spēki gribēja pārņemt varu un troni. Tieši tāpēc nākošie gadi nosaukti par pilsoņu karu laikiem.⁷¹

Magnuss Sigurdsons (1130-1136), un Haralds Magnusons (1130-1135) dažus gadus kopā valdīja Norvēģijā. Šāda prakse pastāvējusi arī agrākajos laikos, kad karalis legāli vai nelegāli nodeva savam dēlam tiesības būt karalim. Bet šādas tiesības dažreiz jāapstiprina, piemēram, ar ordaliju, ar uguni.⁷² Visas ordalijas vai zvērēšanas vēl nevarēja apstiprināt pilnīgi karaļa tiesības uz troni. Bez *altinga* (Norvēģijas brīvo cilvēku sapulces) atbalstītājiem karalis nevarēja nosaukt sevi par karali. *Altingi* sapulcējās gandrīz katrā provincē, parasti pilsētās. *Altinga* sistēma

⁷⁰ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 47.с.

⁷¹ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavia, vol. I. Cambridge University press, 2003. 369.p.

⁷² Ibid., 370.p

darbojās kā Dānijas *tingi*. Norvēģijas *altingi* izraisīja daudzus pilsoņu karus, tāpēc ka nevarēja izvēlēties vienīgo karali. Nebija institūta, kas varētu apvienot un izteikt vienīgo pozīciju par nākamā karali. *Altingi* ar grūtībām apvienojās, lai izvēlētu karali, bet parasti *altingu* izvēle nesakrīta viens ar otru, tas izraisīja nemierus un pilsoņu karus.⁷³

Divpadsmitā gadsimtā beigās kardināls Nicolaus Brekespears, vēlāk pavests Adrians IV, atbrauca uz Skandināviju, lai nostiprinātu atsevišķas Zviedrijas un Norvēģijas baznīcas provinces. Viņa uzdevums bija, balstoties uz Georga VII diktātu, [kas noteica, ka pāvests vienīgas ir vispasaules baznīcas galva. Viņam ir tiesības atcelt un atjaunot amatā bīskapus]⁷⁴, noteikt baznīcas tiesības Eiropā, nostiprināt pāvesta varu, kā arī viņš gribēja, lai Norvēģija un Zviedrija neapvienojas ar Vācijas jauno karali Frederiku Barbarosu.⁷⁵

Zviedrijā kardinālam neizdevās izveidot arhibīskapiju, bet Norvēģijā viņam izdevās noformēt vienpadsmit bīskapijas. Ap 1163. gadu pirmā Skandināvijas karaļa kronēšanas ceremonija notiek Bergenā.⁷⁶ Pēc kronēšanas garīdzniecība palielināja savu varu *hirdā*. 1152. un 1163. gadā notika divas lielas nacionālas asamblejas [sapulces], kurās sapulcējās īpaši izraudzītas personas no visa valstis – vietējie zemes īpašnieki, garīdzniecības pārstāvji un zemnieki. Šādās nacionālajās asamblejās tika pieņemti baznīcas jaunie likumi un pēc tam nosūtīti apstiprināšanai vietējos *lagtingos*.⁷⁷ Ar jaunajiem baznīcas likumiem tika apstiprināta troņa mantošanas kārtība un kronēšanas ceremonijas nepieciešamība. Galvenais princips - viens karalis visām Norvēģijas zemēm.⁷⁸

⁷³ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 370.p.

⁷⁴ Blūzma.V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002. 48.lpp.

⁷⁵ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 376.p.

⁷⁶ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 82.с.

⁷⁷ Ibid., 48.c.

⁷⁸ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003, 377.p

Magnusa Erlindsons (1162-1185) apmierināja baznīcas prasības un deva neatkarību trim svarīgām sfērām: bīskapa velēšanām, baznīcas finanšu kontrolei un baznīcas tiesai.⁷⁹ Pirms Magnusa lēmuma, Anglijas karalis Vilhelms I 1072. gadā izdeva likumu, ar kuru nošķir laicīgu un baznīcas varu, tiek izveidotas atsevišķas baznīcas tiesas, kas bija tieši baznīcas jurisdikcijā.⁸⁰

Karaspēka atbalsts palīdzēja jaunajam karalim nostiprināt savu varu valstī, piemēram, 1165. gadā, kad Dānijas karalis Valdemārs I (1157-1182) ar karaspēku proklamēja sevi par karali Bogra zemēs, vietējie iedzīvotāji apstiprināja viņu Borgtingā tikai tāpēc, ka viņam bija liela armija.

Norvēģijas karalis pilsoņu kara laikos nevarēja valdīt visā valstī. Viņa vara izplatījās tikai tur, kur pastāvēja karaļa *hirds* un bija viņam lojāli cilvēki vietējos *tingos*. Citos zemes nostūros valdīja vietējie *tingi* kā šo zemju magati.⁸¹

Tādēļ kopvaldīšana bija vislabākais variants šajā valsts situācijā. Karalis varēja noteikt savas jurisdikcijas robežas, lai efektīvi pārvaldītu valsti.

Norvēģijas karaļi bieži izmantoja Dānijas karaspēka atbalstu pilsoņu karos. Dānijas karalim patika, ka Norvēģijas jaunie karaļi lūdz viņa palīdzību. Tas nozīmēja, ka Dānija ir spēcīgāka valsts nekā Norvēģija. Dānija palīdzēja ar karaspēku tikai tāpēc, ka gribēja dominēt Ziemeļeiropas reģionā.

Ar baznīcas starpniecību 1208. gadā Norvēģijā pēc dažiem pilsoņu kara gadiem nostabilizējās miers. Atkal Norvēģijā vara piederēja diviem karaļiem – Birkibeinam, ziemeļu un rietumu zemes karalim – Inge Bargarsons (1204-1217), un Baglaram, austrumu zemes karalim – Filippus Simonsons (1207-1217). Pēc viņa nāves 1217. gadā sākās pēdējā valsts konsolidācijas stadija. Hākons Hakonsons (1217-1263), apvienoja abas *hirdus* vienā un konsolidēja valsti.⁸²

Nākošā dinastija, kas valdīja Norvēģijā, ir Sverres. Sverre Sigurdsons (1177-1202), kurš uzvarēja Norvēģijas troņa karā pret Magnusu (1162-1184) un baznīcu, atcēla visas baznīcas

⁷⁹ Ibid., 377-378.p.

⁸⁰ Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 316.c.

⁸¹ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 372.p.

⁸² Ibid., 379.p.

privilēģijas.⁸³ Viņš pasludināja sevi par baznīcas galvu un viņam nebija vajadzīga baznīca kā mediators starp viņu un dievu.⁸⁴

Sverres (1177-1202) politika turpināja Magnusa (1162-1184) reformas. Viņš sasauca lielas sapulces, kā tas bija iespējams tolaik, un izveidoja jaunu administratīvo sistēmu, pats noteica cilvēkus, kuru tiešais pienākums turpmāk bija instruēt vietējos *tingus* par jaunajiem karaļa likumiem. Sverre arī pastiprināja militārās pozīcijas *hirdā* un izveidoja stipru un lielisku armiju un floti. Sverres politika ļoti ietekmēja tālāko tiesību un politisko attīstību Norvēģijā.

Hākons Hakonsons (1217-1263). gadā tika pasludināts par Norvēģijas karali visos *tingos*, un baznīca arī to apstiprināja.⁸⁵ Hākons konsolidēja politisko varu valstī, kas pēc tik gariem pilsoņu kara gadiem bija labi visiem. Karalis saprata, ka šai laikā viņš nevarēja dot baznīcai tik plašu autonomiju un privilēģijas, kādas bija Magnusa (1162-1184) laikā. Bet viņš saprata arī to, ka baznīcai ar pavesta tās priekšgalā ir liela vara. Jau Hākona dēls, Magnuss (1257-1280) 1277. gadā deva baznīcai dažus juridiskās un ekonomiskās tiesības, kas vēl pastiprināja baznīcas varu valstī.⁸⁶ Svarīgi ir arī tas, ka XIII gadsimta beigās baznīcas tiesas Norvēģijā atzītas par likumīgām un ar savu īpašu jurisdikciju. Līdz viduslaiku beigām baznīcas tiesības pastāvēja plaši un autonomi. Dažreiz karaļi mēģināja tās samazināt, bet bez redzamiem rezultātiem.⁸⁷

Hākons Hakonsons uzrakstīja jaunu mantošanas likumu XIII gadsimtā. Tajā minēts, ka karaļa titulu automātiski manto karaļa vecākais dēls. Šis princips darbojās līdz pat 1302. gadam, kad tika mainīta mantošanas kārtība.

XIII gadsimtā kopā ar jauno mantošanas likumu Hākons Hakonsons pasludināja vēl daudz jaunu likumu, kas regulēja provīzijas uzkrājumus visā zemē, kā arī kas atteicas uz dažādiem jautājumiem mierā laikā. *Tinga* leģislatīvā vara tika samazināta, tāpēc ka karalis pats

⁸³ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 85.с.

⁸⁴ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 378.p.

⁸⁵ Ibid., 379.p.

⁸⁶ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 85.с.

⁸⁷ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 380.p.

pasludināja likumu visā valstī. Šādu praksi turpināja nākamais karalis Magnuss Likumu grozītājs (1257-1280).⁸⁸

Magnuss uzsāka sistemātisku revīziju visos likumos. Rezultātā 1274. gadā tika izdots lauku likumu kodekss. Ar Magnusa likumu reformu visi likumi kas pastāvēja atsevišķi katra no četriem Norvēģijas provinces zaudēja savu spēku, viņas vieta Magnuss izsludina vienu likumu visam Norvēģijas zeme.⁸⁹ Jau 1276.gadā izdots pilētas likumu kodekss, kas sākotnēji bija Bergena īpašais kodekss, bet vēlāk ieviests visās Norvēģijas pilsētās. *Hirds* tika regulēts ar īpašiem likumiem - *Hirdskra* (*Hirda* grāmata).⁹⁰ Magnuss, būdams lielisks tiesnesis, 13.gs. 50.gados pasludināja „Karaļa spoguli”, kurā tiek regulētas publiskās tiesības.

Hākons Hakonsona (1217-1263) un Magnusa (1257-1280) valdīšanas laika tiek sasauktas lielās nacionālās asamblejas, kuru uzdevums bija nostiprināt savu legīslatīvo varu *tinga* vietā. Asamblejas pieņemti lēmumi atteicas uz visiem zeme kur pastāvēja karaļa vara. Svarīgi bija pierādīt, ka asamblejās pieņemtie likumi darbojas labāk nekā *tingos* pieņemtie likumi. Asamblejas arī pieņēma svarīgākos likumus valstī- par karaļu varu, par tirdzniecību ar citām valstīm un par citiem tikpat svarīgiem jautājumiem. Zemnieki arī piedalījās šajās asamblejās, tas varēja nostiprināt karaļa varu pār zemnieku kārtu. Katoļu baznīca arī mēģināja sasaukt lielās asamblejas, bet izdevās sasaukt tikai mazas, vietējās sapulces.⁹¹

XIII gadsimtā jau bija iespējams pārvaldīt visu valsti ar administratīvu institūciju, likumus rakstveidā izplatot, nosūtot no vienas pilsētas uz citu. Bergena kļuva par karaļa rezidences pilsētu. Tā bija pirmā Norvēģijas galvaspilsēta. Oslo statuss tai laikā bija kā vienai no Bergenas pilsētām rietumu zemēs.

Norvēģijas likumos XII-XIV gadsimtā strikti tika noteikti ierēdņa pienākumi un tiesības. Neviens likums neatļāva samazināt karaļa varu. Likums arī nodrošināja zemnieku varu un ietekmi politikā, tā bija unikāla pieredze. Gandrīz visā Eiropā zemnieki nevarēja ietekmēt

⁸⁸ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 380.p.

⁸⁹ Scandinavia and Europe 800-1350. Contact, Conflict, and Coexistence. Sast. J. Adams, K. Holman, Belgium: Brepols, 2004. 210.p.

⁹⁰ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 381.p.

⁹¹ Ibid., 383.p.

politiskos un likumdošanas procesus. No otras puses, karalis nevarēja pilnīgi kontrolēt attālākās zemes, kas atrodas valsts nostūros, tādēļ viņam bija jāmeklē atbalsts vietējo magnātu un ierēdņu vidū.⁹²

Nodokļu tiesības

Likumos konstatēti fakti, ka Norvēģijas zeme nosaukta par Norvēģijas karalisti kā Anglija, Norvēģijā pastāv šerifi (*syslummenn*), kas reprezentē karaļa fiskālo, juridisko un militāro varu administratīvajā apgabalā (*syslur* jeb lēnis).⁹³ Valsts bija sadalīta desmit jurisdikcijas apgabalos, katrā apgabalā bija noteikti īpaši cilvēki, kas pārstāvēja karaļa likumdošanas varu.⁹⁴

Visa politiskā vara piederēja karalim un *hirdam*. Līdz ar rakstniecības attīstību visi normatīvie akti cirkulēja starp vietējām administrācijām un centrālo administrāciju. *Hirds* arī palīdzēja ar specialu cilvēku – *liegemeni* – nostiprina karaļa varu tālākajos rajonos. Karalis atbrīvoja viņus no nodokļiem, lai šie cilvēki būtu lojālāk viņam. *Liegemeni* izveidoja īpašu kārtu, bet viņi neatšķīrās no citiem tik ļoti kā tas bija, piemēram, Dānijā.⁹⁵

Garīdzniecība bija atbrīvota no militārajiem darbiem un no nodokļiem, jau sākot ar XII gadsimtu, vēlāk arī arhibīskapijas zemes tika atbrīvotas no nodokļiem. Baznīcas galvenais ienākumu veids bija konfiskācijas, naudas sodi un arī nodokļi.⁹⁶

⁹² Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 385.p.

⁹³ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 89.c.

⁹⁴ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 381.p.

⁹⁵ Ibid., 382.p

⁹⁶ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 100.c.

Galvenais nodoklis bija *leidangs*, kas izveidojās pilsoņu kara beigās.⁹⁷ Magnusa pirmajā kodeksā tika rakstīts par šo nodokli kā par ikgadēju nodokli mierā laikā. Jāmaksā šis nodoklis ar graudu un provīziju armijai, daudzums tiek fiksēts atkarībā no zemes platības, kas pieder maksātājam.

Norvēģijas monarhijas ienākumi, salīdzinot tos ar citu Eiropas valstu ienākumiem, nebija lieli.⁹⁸ Lielāka daļa no ienākumiem bija nepieciešami, lai nodrošinātu administratīvo un militāro aparātu. Lai nodrošinātu monarhiju un administrāciju augstākā līmeņa Norvēģijas iedzīvotāji ne tikai maksāja nodokļus ar zeltu un provīziju karalim, bet viņiem arī bija pienākumi, kas palīdzēja monarhijai šajā situācijā. Monarhija nodrošināja, lai pilsētas varētu pašas regulēt ekonomiku savas jurisdikcijas ietvarā. Laukos zemniekiem bija pienākums nodrošināt ierēdņus ar transportu, ceļu remontdarbus un pastu. Sociālā sistēma bija izstrādāta tādā veidā, ka nabadzīgākajiem cilvēkiem palīdzēja tie, kas varēja. Pilsētās pastāvēja iedzīvotāju pienākums strādāt par ugunsdzēsējiem vai palīgstrādniekiem ostā.⁹⁹

Katoļu baznīcai un aristokrātijai patika šī sistēma, kurā pilsētas ekonomika bija neatkarīga no karaļa varas. Monarhija ieguva stipru atbalstu pilsētās, un karalim nevajadzēja uztraukties par pilsētu militāro un finansu stāvokli, par to domāja *hirds* un vietējie administratīvie darbinieki. Līdzīga situācija pastāvēja Vācijā. Vācijas impērijas pilsētas XIII-XIV gadsimtā ieguva īpašās tiesības. Impērijas pilsētās darbojas īpašā jurisdikcija ar īpašiem likumiem (pilsētas likumi).¹⁰⁰ Impērijas pilsētām tikai vajadzēja maksāt nodokļus imperatoram, uzturēt armiju un dot zvērestu imperatoram. Ar laiku šie pilsētas tiek transformēti brīvos pilsētas un dabūja īpašu pārstāvību reihstāgā.¹⁰¹

⁹⁷ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 384.p.

⁹⁸ Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 159.c.

¹⁰¹ Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 307.c.

Zviedrijas tiesību vēsture

Līdz XIII gadsimtam visa likumdošanas vara, tāpat kā citās Skandināvijas valstīs, pieder *[lag]tingam*. Katrā provincē vai zemē pastāvēja savs *tings* un savi likumi, paražas. Likums tiek izveidots, balstoties uz precedentu. No Skandināvijas valstīm *tingu* sistēma saglabājās Zviedrijā visilgāk. Ar jauno karali no Folkungu dinastijas sākās jaunais periods Zviedrijas vēsturē. Tieši Folkungu dinastija valdīja valstī līdz XIV gadsimtam.

Vastergotlandes likums ir pirmais Zviedrijā pasludinātais likums, kuru Vastergotlandes provincē izmantoja kopš 1220. gada un kurā nebija ne vārda par karaļa tiesībām. Varbūt pastāvēja arī citi vēl agrāki likumi, bet līdz mūsdienām tie nav saglabājušies. Karaļa tiesības tiek aplūkotas divos statūtos – Alsno un Skanninge, kas tika izsludināti XIII gadsimta beigās.¹⁰² Gandrīz visi citi karaļa likumi ir pazuduši.

XIV gadsimtā bija izsludināti vēl trīs karaļa statūti – Skanningē (1335.gadā), Uppsalā (1344.gadā) un Taljē (1345.gadā). Statūti adresēti vietējai aristokrātijai un regulē svītu lielumu, viesmīlību, sabiedrisko kartību. Statūti arī nodibināja jaunu karaļa institūtu katra administratīvajā apgabalā, kuras pamata pienākumi bija tiesāt visus, kas pārkāpa karaļa likumus.¹⁰³

Zviedrijā kā Dānijas valstī pastāv provinces likumi, kurus neizsludināja vietējais *tings*, bet gan pats karalis. Zviedrijā bija vēl viens svarīgs tiesību avots - Landslags, kas stājās spēkā XIV gadsimtā. Tas ir likumu kodekss, kas stājās spēkā visās Zviedrijas zemēs.¹⁰⁴

Viens no tiesību avotiem, kas pastāv Zviedrijas tiesību sistēmā, bija Brīvības vēstule, kas tika pasludināta 1319.gadā. Tā bija pirmā zviedru konstitūcija, ar kuru karalis apņemas neuzlikt jaunus nodokļus bez karaļvalsts koncila piekrišanas; valdīt, ievērojot likumus, un bez izmeklēšanas un likumīga tiesas sprieduma nevienu neieslodzīt cietumā – nedz bagātnieku, nedz nabagu; neiecelt ārzemniekus par karaļvalstu koncila locekļiem vai piļu pārvaldniekiem. Vēlāk,

¹⁰² Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 394.p.

¹⁰³ Ibid., 396.p.

¹⁰⁴ Ibid., 405.p.

ap 1350.gadu, visus šos punktus bez izmaiņām iekļāva visā karalistē spēkā esošajā Magnusa Ēriksona (1319-1363) likumu kodeksā.¹⁰⁵

Brīvības vēstules (1319) idejas bija pārņemtas no Anglijas Lielās Brīvību hartas (1215), kurā arī bija noteikts, ka karalis nevar nelikumīgi atsavināt brīvības. Brīvību hartas 39.pants: „Nevienu brīvu cilvēku nevajag arestēt vai ieslodzīt, vai nelikumīgi atņemt īpašumu, vai padzīt, vai kādā citā veidā izputināt.”¹⁰⁶

Karaļa vara

Alsno statūtā, ko uzrakstīja karalis Magnuss (1275–1290), tiek noteikti sodi par noziegumiem pret māju, sievietēm, baznīcu, *tingu* un citiem pārkāpumiem. Sods ir viens un tas pats, tāpat kā citās Skandināvijas valstīs – izstumšana no sabiedrības, bet ir neliels izņēmums – karalis var prasīt no vainīgā soda maksu - 40 mārkus izstumšanas vietā. Visi citi un šāds sods atrodams arī Vastergota un Ostergotlandes likumos, kas darbojās tikai savās provincēs. Šie provinču likumi nebija karaļa varas sankcionēti, turpretī karaļa likumi tika inkorporēti provinces likumos. Bet pastāvēja arī tādas provinces, kuras savos likumos neizmantoja karaļa likumus – piemēram, Gotlandes provinces likumā nebija ne vārda par karaļa statūtiem līdz pat XIV gadsimtam.¹⁰⁷

Jaunais karalis Birgers Magnusons (1290-1319) pasludināja 1296.gadā jaunu Upplandes likumu.¹⁰⁸ Ar baznīcas un to laiku aristokrātu palīdzību šis likums tika pieņemts *lagtingā*. Iespējams, ka Dānijas Jullandes likums, kas jau izsludināts 1241.gadā, palīdzēja saprast vajadzību ieviest šādu likumu arī Zviedrijā.

¹⁰⁵ Veibulis J. Zviedrijas Vēsture. Zvaigzne ABC, 1997. 22.lpp.

¹⁰⁶ Ārvalstu tiesību vēstures avoti. Sast. Valdis Blūzma, Sanita Osipova un Guntis Zemītis. Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2007. 312.lpp.

¹⁰⁷ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 396.p.

¹⁰⁸ Ibid., 396.p.

Upplandes likums nosaka Zviedrijas karaļa velēšanu un kronēšanas procedūru, kā arī likumā ir informācija par obligāto dienēšanu karaļa armijā jeb *lednugu*, kā tas bija Dānijā. Ar Upplandes likumu iedzīvotāji vēl netika iedalīti kārtās un nevienai cilvēku grupai nav noteiktas privilēģijas.

Baznīca tika atdalīta no karaļa jurisdikcijas ar karaļa Birgers Magnusona (1290-1319), pavēli.¹⁰⁹ Kronēšanas ceremonijas laikā, 1276.gadā, Magnuss (1275-1290) apsolīja baznīcai, ka atbrīvo baznīcu no karaļa jurisdikciju. Līdz ar to baznīca tika atbrīvota no visiem nodokļiem. Magnusam tolaik bija vajadzīgs baznīcas atbalsts, lai stabili valdītu valstī.¹¹⁰

Zviedrija attīstījās pēc kontinentālās Eiropas valstu modeļa. Tikai kopā ar baznīcu un aristokrātiju karalis varēja nodrošināt stabilitāti valstī un efektīvi pārvaldīt to. Tika izveidotas asamblejas pēc Dānijas modeļa, kurās tika apspriesti likumi un politiskie jautājumi. Asamblejas darbojās arī kā tiesas institūcijas.

Alsno un Skanninge statūtos ir atzīmētas sevišķi privilēģētās personas, kas piederēja karaļa svītai – tas ir senešals, maršals, kanclers, biškopsis, lielu zemes gabalu īpašnieki un lordi no Malaras un Ostergotlandes provinces. Karalis Magnuss (1275-1290) izveidoja arī pavaldonību koncilu, kurā kopā strādāja garīdznieki un aristokrātija. Līdz šim nav zināma, ko tieši darīja šis koncils. Ar laiku pavaldonību koncils attīstījās, un tas darbojās jau kā Dānijas karaļvalstu koncils.¹¹¹

Politiskā vara Zviedrijā bija ļoti nestabila. Tai laikā bija svarīgi, kāds cilvēks sēdēja tronī, tāpēc ka gandrīz visi likumi bija atkarīgi no karaļa varas un pavēlēm. Var apgalvot, ka līdz XIV gadsimtam Zviedrijā tika izveidota feodālisma sistēma tiktāl, kāda tā pastāvēja kontinentālajā Eiropā.

Likumdošana ar laiku jau tika centralizēta, un karalis kopā ar karaļvalsts koncilu pasludināja jaunus likumus, kas darbojās visā valstī. Vietējie likumi, kas ilgu laiku pastāvēja katrā provincē, zaudēja savu spēku. Jaunais un varbūt viens no pirmajam Zviedrijas kodeksiem

¹⁰⁹ Мелин Ян, Юханссон Альф В., Хеденборг Сюзанна. История Швеции. Москва: Весь Мир, 2002. 53.лрр.

¹¹⁰ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 398.p.

¹¹¹ Ibid., 400.p.

jeb Landslags stājās spēkā XIV gadsimtā.¹¹² Kodeksa pamatā ir Ostergotlandes un Upplandes likumi. Ir zināms, ka baznīcas tiesības nebija regulētas ar šī kodeksa palīdzību. Baznīcas tiesības palika tādas pašas, kādas pastāvēja jau ilgu laiku pirms kodeksa stāšanās spēkā.¹¹³

Landslaga IV nodaļa nostiprina, ka Zviedrijas valstī var valdīt tikai viens karalis, kas bija iecelt uz troni velēšanas kartībā. Likuma tiek izskaidrota karaļa velēšanas kartība.¹¹⁴ Vācu imperators un Čehijas karaļis Kārļis IV izdeva Zelta Bullu (1356), kur nostiprināts imperatora velēšanas kartībā. Tiesības balsot par pretendentu piederēja septiņām kūrfirstam.¹¹⁵ Pretendentam uz troņu var būt ikviens no kūrfirsta ģimenes locekļiem, kam bija balsošanas tiesības.¹¹⁶ Līdz XIII gadsimtam Francijas karaļu arī ievēlēja velēšanas kartība kuros piedalās augstākas kārtas.¹¹⁷

Landslags bija spēkā līdz pat XVIII gadsimtam. Ar gadiem dažas normas no likuma pakāpeniski zaudēja spēku, bet likuma pamatprincipi saglabājās.

XIV gs. sākumā Zviedrija pēc karaļa nāves tika sadalīta divās daļās – katra atbalstīja savu karaļa kandidātu. Arī aristokrātija dalījās frakcijās, katra mēģināja uzurpēt troni. Pēc pilsoņu kara ar baznīcas palīdzību tika ievēlēts jaunais karalis, visas provinces arī atbalstīja jauno karali. Šajā periodā dažas valsts institūcijas saglabāja savu varu un guva vēl lielāku neatkarību no karaļa varas. Karaļvalsts koncils tika izveidots XIV gadsimtā ar tādām pašām tiesībām un privilēģijām kā Dānijā un Norvēģijā karaļvalstu konciliem. Karalim bija jāapsola, ka baznīcai būs savas tiesības un neatkarīga jurisdikcija, kā arī jāapsola ievērot Zviedrijas likumus, aristokrātijas velējumus un jāatsakās no patvaļīgas pārvaldes.¹¹⁸

¹¹² Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 405.p.

¹¹³ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 405.p.

¹¹⁴ Landslags (1347). Средние века. Вып. 26. – М.: Наука, 1964. Pieejams: <http://ulfdalir.ru/sources/42/1009> (aplūkots 21.04.2009)

¹¹⁵ Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture.- Rīga: Biznesa augstskola Turība; 2003. 162.lpp.

¹¹⁶ Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005. 308-309.c.

¹¹⁷ Всеобщая история государства и права. Сост. К.И.Батыр. Москва:Юристъ, 1998. 132.c.

¹¹⁸ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 408.lpp.

No XIII gadsimta vidus līdz XIV gadsimtam vidum Zviedrijas likumdošanas sistēma izmainījās. Baznīcai un aristokrātijai tika atvēlēta lielāka loma politiskajos jautumos un likumdošanas procesā. Turklāt politiskā situācija valstī bija nestabila, un nodokļu apmēri mainījās ļoti bieži. Arī starptautiskā tirdzniecība nebija tik attīstīta kā Dānijā vai Norvēģijā. XIV gadsimta beigās Zviedrijas politiskā vara bija vāja, un tikai Skandināvijas savienība paglāba Zviedriju kā valsti ar savām zemēm no Vācijas ekspansijas.¹¹⁹

Nodokļu tiesības

Zemnieki XIII gadsimtā jau vairs nederēja kā karaļa armijas kareivji, tad viņu pienākums bija maksāt nodokļus un apgādāt karali un armiju ar provīziju. Pēc karaļa pavēles tika uzbūvēti jauni cietokšņi. Valsts tika sadalīta apgabalos, un cietokšņi bija šo apgabalu centri. Apgabalu sistēma ar cietoksni centra ir tāda pati kā Eiropā, un šie apgabali tiek nosaukti par lēņiem. Daži individuāli vai grupas ziedoja savu naudu un provīziju karalim, lai nodrošinātu dārgo armiju. Saglabājušās vēstules, kurās karalis izsaka pateicību šiem cilvēkiem par ziedojumiem. Ar laiku šie cilvēki tika atbrīvoti no nodokļu maksāšanas, no viņiem izveidojās jauna aristokrātijas kārtā. Pastāv arī garīdzniecības kārtā, kas bija pakļauta tikai baznīcas tiesībām, un Zviedrijas karalis nodrošināja to, ka visa baznīcas korespondence ir baznīcas privātā lieta.¹²⁰

Vispirms katoļu baznīcu atbrīvoja no nodokļiem, pēc tam atbrīvoja īpašas personas, kas varēja, bet negribēja dienēt karaļa armijā. Magnusa (1275-1290) statūtos un Landslagā ir noteikti nosacījumi atbrīvošanai no nodokļiem.¹²¹ Ar laiku nodokļu atvieglojumi piešķirti ne tikai cilvēkam vai veselai ģimenei, bet arī zemei. Tas tika darīts, lai valstī haotiski nesamazinātos nodokļu maksātāju skaits. Tad zemnieki pārdeva savu zemi lordiem, kuru īpašumi bija atbrīvoti no nodokļu maksājumiem, un turpināja apstrādāt kā nomnieki nu jau lordu zemes.

¹¹⁹ Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 400.p.

¹²⁰ Ibid., 399.p.

¹²¹ Ibid., 405.p.

Statūtos bija noteikts, ka karalim jāprietiek nodokļu naudai, bet, ja valstī būtu kara stāvoklis, tad karalim ir tiesības konfiscēt vajadzīgo naudas daudzumu no iedzīvotājiem. Jau 1336. gadā valsts kase bija tukša, un karalis nolēma paaugstināt nodokļu apmērus. Tiesu izpildītāji jeb bailifī savā administratīvajā rajonā savāca nodokli, kas bija stingri noteikts normatīvajos aktos, ļoti bieži šo nodokli iedzīvotāji nemaksāja, bet dienēja armijā.¹²² Nebija arī valstij lielu ienākumu no naudas kalnveces, tāpēc ka Zviedrija īpaši netirgoja ar citām valstīm, kā to, piemēram, darīja Dānija. Tad valsts vara piedzina sev desmito daļu no bronzas un dzelzs produkcijas.¹²³

¹²² Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 406.p.

¹²³ Ibid., 407.p.

Kalmaras ūnijas¹²⁴ izveidošana

Skandināvijas valstis apvienojās 1363.gadā, lai nostiprinātu savu varu Eiropā. Vācu tirgotāji draudēja Skandināvijas valstīm un varēja uzbrukt gan Dānijai, gan Zviedrijai, lai nostiprinātu savus tirdzniecības ceļus Baltijas jūrā. Bet oficiāli savienība tika nodibināta 1397. gadā Kalmara salā. Tika sastādīts kronēšanas dokuments ar divdesmit septiņiem bīskapu un lielu zemes īpašnieku zīmogiem, kas apliecināja, ka viņi ir bijuši klāt un redzējuši Ērika, vienotās Skandināvijas karaļa, kronēšanas ceremoniju.

Īstenībā no 1380. līdz 1412. gadam vienotās Skandināvijas karalis bija Margrēte (1389-1412), Olafa (1376-1387) māte un Ērika (1396-1439) tante.¹²⁵ Margrēte vispirms bija Olafa reģents līdz viņa nāvei 1387. gadā, un pēc tam Margrēte valdīja Norvēģijā kā viņas māsasdēla reģents. Margrēte valdīja Norvēģijā un pēc tam savienotajās Skandināvijas valstīs, līdz Ēriku kronēja Kalmara salā.¹²⁶

Vienotu Skandināviju gribēja vairākas personas, viņi domāja, ka pēc savienības nostiprināšanas nebūs pilsoņu kara un nevajadzēs maksāt par trim galmiem, bet tikai par vienu. Dānija it sevišķi gribēja šo savienību, jo Dānijas karaļvalsts dominēja Ziemeļeiropā.

Margrēte mainīja fiskālo politiku, un viena no svarīgākajām izmaiņām bija tā, ka viņa samazināja zemes daudzumu, par kuru nevajadzēja maksāt nodokļus. Pārsvārā šī zeme piederēja baznīcai un aristokrātijai.¹²⁷

¹²⁴ Kalmaras ūnija – valstu savienība, kura dibināšanas līguma parakstīja Zviedrijas pilsētā Kalmarā 1397.g. Jau pastāvošajai Dānijas un Norvēģijas ūnijai pievienojās Zviedrija. Faktiski ūniju pārejām Skandināvijas karalistēm uzspieda stiprākā valsts Dānija. Ūnijā valdīja daņu karaļi un Dānija pakļāva Norvēģijas un Zviedrijas ārpolitiku savam interesēm. Kaut arī katra valsts saglabāja savu valsts iekārtu un iekšpolitiku, tomēr Norvēģija un Zviedrija centās izstaties no ūnijas 1523.g. tas izdevās Zviedrijai, kad ūnija beidza pastāvēt, bet Norvēģija palika ūnija ar Dāniju līdz 1814. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001. 63.lpp.

¹²⁵ Herman Schück. The political system. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 685.p.

¹²⁶ Ibid., 686.p.

¹²⁷ Мелин Ян, Юханссон Альф В., Хеденборг Сюзанна. История Швеции. Москва: Весь Мир, 2002. 68.с.

Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas koncils Kalmara savienības laikā nevarēja pastāvēt stiprās monarha varas dēļ. Savienības laikā monarha galms atrodas Dānijā. Norvēģijā un Zviedrijā vara nebija centralizēta, tāpēc ka valsts koncilam nebija tiesību un vara pārvaldīt, bet monarhs atrodas pārāk tālu. Karaļvalsts kanceleja un valsts kase arī atrodas Dānijā.

Visās trijās Skandināvijas valstīs vietējā administrācija bija izveidota pēc Eiropas lēņu sistēmas.¹²⁸ Margrētei (1389-1412) un Ērikam (1396-1439) lēņu sistēma ļoti palīdzēja kontrolēt katru administratīvo apgabalu un savākt nodokļus no tā. Visus lēņu ienākumus un izdevumus pierakstīja un nosūtīja monarham. Bija arī īpašās lēņi jeb pils lēņi, tās bija zemes, kas atrodas visapkārt pilij. Pils lēņiem monarhs maksāja par pils uzturēšanu un aizsardzību. Ja monarham īpašie vajadzēja naudu, viņš varēja ieķīlāt savus īpašumus.

Zviedrijas administratīvo apgabalu iedalījums Margrētes laikā bija spēcīgāks. Lordi, kas proklamēja Margrēti par Zviedrijas karalistes reģentu 1388. gadā, ieķīlāja nedaudz vairāk kā pusi Zviedrijas karaļvalsts zemes un lielu Somijas zemes daļu, un dāvināja visas ieķīlātās zemes Margrētei.

Margrēte gribēja izveidot stipru un vienotu Skandināvijas valstu savienību ar vienu monarhu priekšgalā. Viņa gribēja, lai monarham būtu absolūtā vara. Pēc Margrēte nāves, 1412. gadā, Ēriks (1396-1439) mainīja viņa tantes politiku un sagrāva visas iespējas nodibināt stipru savienību ar visspēcīgu monarhu.¹²⁹

Vislābāk savienībā bija Dānijai. Norvēģijai un Zviedrijai bija grūtāk izdzīvot, Erika karas ar Hanzas dēļ. Karaļa vietnieki Zviedrijā un Norvēģijā juta sev ka iekarotāji. 1434. Gadā Zviedrijā sakas protestēšana pret Erika politiku. Tiek nodibināts Zviedrijas Rigstags¹³⁰, no pilsētniekiem un zemniekiem. Ka arī 1436. Gadā Norvēģijā arī saka aktīvi protestēt pret Dānijas politiku. Eriks tiek bija nogāzt.¹³¹

¹²⁸ Herman Schück. The political system. The Cambridge History of Scandinavija, vol. I. Cambridge University press, 2003. 687.p.

¹²⁹ Ibid., 689.p.

¹³⁰ Rigstags – Zviedrijas parlaments. Par pirmo Rigstagu uzskata 13.01.1435. Arbūgā sasaukto kārtu pārstāvniecības sapulci. 17.gs. Rigstags sastāvēja no Valsts padomes, bruņinieku, garīdznieku, pilsētu pilsoņu un zemnieku pārstāvjiem. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001. 77.lpp.

¹³¹ Скандинавские страны в XII — XV вв. Sast. А.Злыгостев, pieejams: <http://historik.ru/books/item/f00/s00/z0000032/st043.shtml> (aplūkots 2008.10.10)

Skandināvijas valstu privāttiesību vēsture

Ģimenes tiesības

Skandināvijas sabiedrība sastāvēja, līdzīgi kā citas ģermāņa sabiedrības, no dzimta. Dažos Skandināvijas likumos pastāvēja ģimenes tiesības un pienākumi, kā arī bija individuālas tiesības un pienākumi, bet ģimenei bija dots vairāk tiesību.

Ap XII gadsimtu, kad katoļu baznīca jau nostiprināja savas pozīcijas Skandināvijas valstīs, tika ieviestas jaunas ģimenes tiesības. Tikai ar katoļu baznīcas starpniecību laulāšanas akts tika atzīst kā spēkā esošs.¹³² Laulāšanas procedūra notika pēc baznīcas tiesību likumiem, kas aizliedza šķiršanos un laulāšanu bez baznīcas piekrišanas. Baznīca aizliedza ārļaulības bērnus.¹³³ Tikai laulībā dzimis bērns bija tiesīgs mantot.¹³⁴ Tas izraisīja jaunas problēmas arī karaļa titula mantošanas jautājumā.

Dānijas un Norvēģijas karaļa dēli lielākoties bija ārļaulībā dzimuši, un baznīcai bija grūti pārliecināt karaļus, ka jāievēro baznīcas tiesības par laulību un mantošanu. Norvēģijas mantošanas likums, kas izsludināts 1163. gadā, noteica, ka karaļa bērnam jābūt laulībā dzimušam, bet līdz 1240. gadam karaļi neievēroja šo likumu.¹³⁵ Tikai XIII gadsimtā karaļa titulu mantoja vien laulībā dzimis bērns, bet bastards arī varēja mantot, tikai kā izņēmums.

Līdz 1215. gadam cilvēki nevarēja precēties ar radniekiem līdz septītajai pakāpei. Bet no 1215. pakāpju skaits bija samazināts līdz četrām iespējams tas bija izdarīts lai saskanot baznīcas tiesības ar IV Laterans koncila lēmumiem.¹³⁶ Aizliegums precēties ar radniekiem atrodams

¹³² The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 170.p.

¹³³ Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998. 191.с.

¹³⁴ Blūzma V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002. 54.lpp.

¹³⁵ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 171.p

gandrīz visos Skandināvijas tā laika likumos. Bet Dānijas 1241. gadā likumā par laulību nebija ne vārda par to, kas nozīmē, ka laulību tiesības regulēja kanoniskais likums.

Baznīcas likumi paredzēja laulību kā savienību starp divām personām, bet pēc Skandināvijas paražām tā bija savienība starp divām ģimenēm.¹³⁷ Laulību pamatā bija ekonomiskas dabas kontrakts, kuru varēja atcelt. Šādas paražu tiesības tika transformētas likumos. Un tieši tāpēc Norvēģijas likumi atļāva šķiršanos. Arī dažās Zviedrijas provincēs likumi atļāva laulības šķiršanu.¹³⁸

Parasti nebija vajadzīga sievietes piekrišana laulībām. Sievietes aizbildnis, parasti viņas tēvs, varēja piekrist vai atcelt laulību priekšlikumu. Dānijas Jullandes provinces likums noteica, ka vajadzīga arī sievietes piekrišana, ja viņas aizbildnis ir nevis tēvs, bet brālis, dēls vai cits vīriešu kārtas radnieks. Vienlaikus kanoniskas tiesības noteica, ka piespiedu laulība nebija spēkā, jo baznīca noteica laulības brīvprātību un abu laulāto piekrišanu, kā nepieciešamu nosacījumu laulības slēgšanai.¹³⁹

Protams, kanoniskās tiesības ļoti ietekmēja Skandināvijas ģimenes likumus, bet baznīcas likumi nebija pilnīgi pieņemti, kā tas bija kontinentālajā Eiropā. Skandināvijas likumos tika saglabāts kompromiss starp laicīgajiem un baznīcas likumiem.

Kanoniskās tiesības kontinentālajā Eiropā un Anglijā tika pieņemtas pilnībā un visi iedzīvotāji un karaļi tās ievēroja, turpretī Skandināvijas valstīs gandrīz visas baznīcas tiesības tika izmainītas vai pieņemtas tikai daļēji. Visā Eiropā baznīca aizliedza laulības šķiršanu, tikai atsevišķos gadījumos Baznīca atļāva šķiršanu¹⁴⁰, bet šo iespēju bija gandrīz neiespējami izmantot, tai pat laikā Skandināvijas valstīs to ar likumu bija atļauts darīt. Tas ir tāpēc, ka baznīcas ideālus un pamatprincipus Skandināvijā pavisam nesaprata un neņēma vērā.

¹³⁶Scandinavia and Europe 800-1350. Contact, Conflict, and Coexistence. Sast. J. Adams, K. Holman, Belgium: Brepols, 2004. 216.p.

¹³⁷ Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003. 75.с.

¹³⁸The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 173.p.

¹³⁹Blūzma V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002. 53-54.lpp.

¹⁴⁰ Turpat. 53.lpp.

Šeit spēlēja savu lomu arī ģeogrāfiskais stāvoklis. Baznīca nevarēja izmantot savus parastos mehānismus, lai regulētu likumdošanu valstī. Citās Eiropas valstīs pāvests varēja izmantot savu varu, iejaukties katras valsts likumdošanas un politikas sfērās, izmantojot dieva vardu. Bet Skandināvijai tas īpaši netraucēja. Dānijas un Zviedrijas magnāti, lielie zemes īpašnieki ar savu lielo politisko varu valstī varēja ietekmēt likumdošanas sfēru un bloķēt baznīcas mēģinājumus nostiprināties. Ar laulību magnāti varēja stiprināt savas pozīcijas tāpēc, ka pēc Skandināvijas paražām laulība bija nevis personu savienība, bet ģimeņu savienība, kuras pamatā bija laulības kontrakts.

Mantošanas tiesības

Baznīca gribēja daļu no mantojuma. Mantojuma daļa apjoms nebija noteikts, un katrā gadījumā aprunāts, kādu mantojuma daļu pēc personas nāves paņems sev baznīca. Lai apietu baznīcas gribu, cilvēks varēja uzdāvināt lielāko daļu no saviem īpašumiem kā kāzu dāvanu jaunlaulātajiem.¹⁴¹ Vai arī persona varēja uzdāvināt visu savu mantu mantiniekam, tad baznīcai nebija iespēju prasīt daļu no mantojuma. Kanoniskajās tiesībās tika iestrādāta norma, kas paredzēja, ka baznīcai jāsaņem viena dēla tiesa.¹⁴²

Skandināvijas mantošanas sistēmā pastāvēja dažādas stadijas. Pastāvēja tādi likumi, kas neregulēja mantojuma dalījumu, un bija arī tādi likumi, kas strikti iedalīja mantojuma dalījumu starp vīrieti un sievieti.

Pēc paražām un provinces tiesībām mantot varēja tuvākais radnieks, un nebija īpaši svarīgs dzimums. Bet jau XIII gadsimtā Dānijā un Norvēģijā, kā arī XIV gadsimtā Zviedrijā tiek ieviesti likumi, kas noteica īpašu mantošanas sistēmu, kurā strikti dalīja mantošanas daļas starp sievieti un vīrieti.

Norvēģijas provinces likumi paredzēja, ka meitai jādod pūrs. Bet, ja tā neprecas, meitai nav tiesību prasīt mantojumu, kad viņai ir brālis. Šo likumu principu nosauca par pakāpenisko principu, kurā mantojums tiek dots pēc radnieka pakāpes un kurā noteikts, ka vīrietim ir

¹⁴¹ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 181.p.

¹⁴² Blūzma V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002. 54.lpp.

priekšroka. Dānijā un Zviedrijā atļāva mantot meitai, bet tikai pusi no mantojuma, otru pusi atdeva brālim. Tas ir pavisam cits princips –tiešajiem pēcnācējam bija prioritāte.

Visos likumos pastāvēja arī tāda norma, ka meita nevarēja mantot, ja viņa precējās bez viņas tēva vai aizbildņa piekrišanas.¹⁴³

Pēc Zviedrijas Vestgetalaga likuma mantošanas nodalas 1. pantu, kas pastāvēja XIII gs. Vestgetalaga provincē mantošana tiek regulēta sekojošā veidā: Dēls – mantoja no tēva. Ja nav dēla, tad meita. Ja nav meitas, tad tēvs. Ja nav tēva, tad māte. Ja nav māte, tad brālis. Ja nav brāļa, tad masa. Ja nav masas, tad dēla bērni. Ja nav dēla bērnus, tad meitas bērnus. Ja nav meitas bērnus, tad brāļa bērni. Ja nav brāļa bērni, tad masas bērni. Ja nav masas bērni, tad tēva tēvs. Ja nav tēva tēva, tad tēva māte. Ja ir mātes māte un tēva brālis, tad mātes māte un tēva brālis ņem un iet. Likuma 3.pants regulē, ka starp ratniekiem mantojumu daļu jāsadala divas daļas, pēc tēva un mātes, ja ratnieki atrodas viena attāluma pēc radniecības.¹⁴⁴

Pēc Sakšu spoguļa 6.panta. mantošanas pakāpes stingri noteiktas sekojoša veida: Kā feodālās kāpiens beidzas ar septīto vairogu, tā radniecība beidzas ar septīto pakāpi. Pirmā vietā ir vīrs un sieva, kas savienoti likumīgā laulība, tālāk nāk bērni, mazbērni, brāļi, māsas utt.¹⁴⁵ Pastāv atšķirība ar, piemēram Sakšu spoguļa likumu. Pēc Sakšu spoguļa 6.panta vispirms manto vīrs vai sieva, kad pēc Vestgetalaga likuma bērni manto, pēc tam vecāki.

Tādi bijī likumi, bet praksē tas notika savā veidā. Mantojums varēja būt sadalīts citās daļās, tas bija atkarīgs no ģimenes locekļu gribas. Piemēram, brālis varēja atdot savai masai sev paredzēto mantojuma daļu. Ir arī fakti, ka brāļi daudzos gadījumos atdeva daļu no sava mantojuma māsai, lai viņiem abiem būtu vienādas mantojuma daļas.

Skandināvijas aristokrātija neizmantoja pirmdzimtības mantošanas sistēmu, ka to darīja citās Eiropas valstīs. Galvenais princips bija tāds, ka vecākais dēls mantoja galveno mantojuma daļu un ģimenes māju. Lai saglabātu ģimenes māju un lielākos zemes īpašumus ģimenes rokās, to mantoja vecākais dēls.

¹⁴³ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast. Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 182.p.

¹⁴⁴ Из ранней истории шведского народа и государства: первые описания и законы. Москва, Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999. 207-208.c.

¹⁴⁵ Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 1999. 36.lpp

Skandināvijas likumos arī pastāvēja atsevišķas pantos par ārzemniekiem. Piemēram Vestgetlaga likumā nodaļā par mantošanu, 14. pantā tiek noteikts, ka „ja miris angļis un viņam nav radniekus, tad gaida vienu gadu un ja nav mantnieka, tad viņus lietus manto karalis vai bīskaps. Ja miris ģermānis un viņam nav bērņus, tad uzreiz viss manto karalis vai bīskaps.”¹⁴⁶

Lietu tiesības

Katoļu baznīca ieguva daudz zemes īpašumu Skandināvijas valstīs jau XI gadsimtā, kad vietējie valdnieki dāvināja zemi baznīcai. Karalis, karaļa ģimenes locekļi un bīskapi nodibināja vairākus klosterus Skandināvijas zemēs jau XI un XII gadsimtā un dāvināja tos katoļu baznīcai.

XII gadsimtā baznīcai jau bija tik daudz naudas, lai aizdotu to personām, kas varēja piedāvāt savu zemi kā garantiju. Ja persona neatdeva naudu, tad baznīca kļuva par parādnieka zemes īpašnieku. Baznīca turpināja zemes uzkrāšanas procesu līdz pat Reformācijas laikiem.¹⁴⁷

Jau XIII gadsimtā baznīcas zemes īpašumi bija atbrīvoti no nodokļiem. Tas izraisīja daudzu iedzīvotāju protestus Dānijā un Zviedrijā, rezultātā tika izmainīta fiskālā politika.

Karalis dāvināja zemes īpašumus baznīcai, lai iegūtu varu un ietekmētu baznīcas lēmumus. Piemēram, karalim bija dota iespēja ievēlēt viņam vajadzīgo bīskapu. Šādas tiesības varēja iegūt katrs karalis vai lords, ja viņš uzdāvināja baznīcai kādu lielu zemes apgabalu.

Karaļiem arī piederēja zeme Skandināvijas valstīs. Pārsvārā karalis palielināja savu zemju daudzumu ar konfiskācijas palīdzību. XIII gadsimtā karalis pasludināja trešo daļu no Gotlandes provinces par savu zemi, bet viņam bija jādāvina daļa no savām zemēm baznīcai un magnātiem.¹⁴⁸ To vajadzēja, lai nezaudētu viņu atbalstu politiskajos jautājumos un likumdošanas procesos. Kontinentālā Eiropa ar zeme bija cita situācija: Francija par zemes virsīpašnieku skaitījās karalis. Vienu daļu zemes karalis paturēja sava tiesa īpašuma, pārējo zemi viņš piešķīra

¹⁴⁶ Из ранней истории шведского народа и государства: первые описания и законы. Москва, Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999. 211.с.

¹⁴⁷ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 129.p.

¹⁴⁸ Ibid., 137.p.

saviem vasaļiem.¹⁴⁹ Situācija pilnīgi pretēja, Skandināvijas valstīs zemes īpašums piederēja magnātiem vai provinces *tingiem* un karalim jākonfiscē zeme no vīniem sava īpašumā, kad kontinentāla Eiropa zemes īpašuma hierarhija bija izveidota otrādi. Karalim piederēja zeme, kas viņš piešķirta saviem vasaļiem, un šie vasaļi varēja piešķirt daļu no savas zemes saviem vasaļiem.

Saskaņā ar Jullandes likumu, Dānijā karaļiem piederēja augsne, bet zemes īpašniekam tikai meži. Tas nozīmēja, ka zemes īpašniekam bija tiesības savākt kokus un nogalināt dzīvniekus savā zemē, bet karalis varēja pieprasīt samaksu – nodokļus – par augsnes apstrādi. Bet citās provincēs likumi noteica, ka karaļa vara ir ierobežota. Tur karalis bija tiesīgs savākt tos pašus nodokļus tikai karalisko īpašumu tuvākajā apkārtnē.¹⁵⁰

XIII gadsimta beigās pastāvēja paraža, ka karalis nevarēja dāvināt vai pārdot zemi, ko viņš bija mantojis, bet varēja dāvināt un pārdot visas zemes, ko viņš dabūja kara laikā vai konfiscējot, vai pērkot.¹⁵¹ Jau kronēšanas ceremonijā Dānijas karalis apsolīja visiem, ka viņš nekad nevienam neatdos viņam piederošās zemes. 1302. gadā arī Norvēģijas karalis apsolīja to, ka neatdos nevienam savas zemes. XIII gadsimtā Zviedrijas zemes bija neatsavināmas. Karalis izmantoja zemju īpašumus, kā viņš gribēja, un sakarā ar zemes atsavināšanas aizliegumu atguva atpakaļ zemes īpašumus, ko karaļa priekšteči bija pārdevuši vai uzdāvinājuši.

Zemes neatsavināšanas princips Valdemāra IV (1320-1375) un Margaretas (1389-1412) laikā tika atjaunots ar jaunu spēku, lai atgūtu visus zaudētos zemes īpašumus.¹⁵²

XII gadsimtā vairums zemnieku izīrēja zemi. Skandināvijas likumos pārsvarā noteikts fiksēts gadu skaits, uz kuriem varēja noslēgt nomas līgumu. Likums paredzēja, ka nomas līgumus varētu noslēgt uz laiku līdz trim vai četriem gadiem. Bet praksē nomas līgumi tika noslēgti uz visu mūžu. Kā arī nomas līgumu varēja mantot. Nomniekiem patika, ka likums aizliedz garos nomas līgumu periodus. Viņi varēja iegūt papildus naudu par nomas līgumu atjaunošanu.

¹⁴⁹ Birziņa L. Francijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 2000. 27.lpp.

¹⁵⁰ The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995. 137.p.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

Īrnieka pienākums bija maksāt par zemi un uzturēt māju labā stāvoklī, un arī saglabāt noteiktu provīzijas daudzumu.

Pēc Zviedrijas Landslaga, kas stājas spēkā XIV gs. Pastāvēja piecas zemes iegūšanas veidus: 1) mantošana. 2) apmaina. 3) pirkšana. 4) dāvana. 5) zeme apgrūtināta ar ķīlu, ja saimnieks nevar atmaksāt savu zeme, tad to pariet jaunam saimniekam.¹⁵³ Pat svarīgākais, ka katram atsevišķam iegūšanas veidam bija savas īpašības, tāpēc ka šos procedūras tiek regulēti pēc vietējas likumos, nevis Landslagā.

Kontinentāla Eiropas tiesības īpašumu iegūšanas veidi bijī sekojošie: benefici, kas bija visplašāk izmantots; komendācija, kad cilvēks prasa palīdzību no augstākai varai, parasti no lieliem magnātiem un pretī strādā uz senjoru, vasalis deva uzticības zvērestu senjoram¹⁵⁴; prekarijs, kommandācijas vieglāka forma, kas pastāvēja parasti piecus gadus un cilvēkam jāmaksā ar naudu vai dienēšanu senjora armijā par viņa aizsardzību nodrošināšanu. Ja cilvēks nevarēja izpildīt savas pienākumus, tad viņam jāatdotē savu zemi senjoram.¹⁵⁵

¹⁵³ Landslags (1347). Средние века. Вып. 26. – М.: Наука, 1964. Pieejams: <http://ulfdalir.ru/sources/42/1009> (aplūkots 21.04.2009)

¹⁵⁴ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis, Rīga: TNA, 2004., 116.lpp

¹⁵⁵ В.Г.Графский. Всеобщая история права и государства. Москва:Норма, 2005. 317.с.

Kopsavilkums

Kopsavilkums

1. Šajā darbā tika aplūkota Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas tiesību attīstība no XII līdz XV gadsimtam. Analizējot tiesību attīstību, salīdzinot ar kontinentālās Eiropas un Anglijas tiesībām, darba ietvaros noskaidrojās, ka patiešām ģeogrāfiskais stāvoklis viduslaikos spēlēja svarīgu lomu. Bija grūti apmainīties ar informāciju. Ja valsts atrodas tālu no kultūras centra, tad tas nozīmēja, ka visiem jaunumiem vajadzēja laiku, lai nokļūtu vistālākajos valsts nostūros. Katoļu baznīca sevišķi palīdzēja, lai Eiropas jaunumi nonāktu arī tālākajos rajonos. Tieši ar katoļu baznīcas starpniecību Skandināvijas valdnieki iepazinās ar romiešu tiesībām. Bet, kā jau zināms, viņi sevišķi neizmantoja romiešu tiesības, un Skandināvijas valstīs nebija romiešu recepcijas perioda, kas notika katrā kontinentālās Eiropas valstī. Kristietības uzvara pār pagānismu nozīmēja arī apvērsumu kultūrā. Līdz ar to cilšu sabiedrības vietā nāca valstiskas organizācijas.
2. Līdz XIII gadsimtam galvenais valsts tiesību institūts visās trijās Skandināvijas valstīs bija līdzīgs – *tings* [tautas sapulce] un *hirds* [Karaliskais galms]. *Tings* un *hirds* strādāja līdz XIV gadsimtam ciešā sadarbībā. Pēc XIV gadsimta izveidojās jauna centralizēta valsts institūcija - Dānijas un Zviedrijas nacionālas sapulces.
3. XIII gadsimtā arī Norvēģijā, Zviedrijā un Dānijā tika nodibināti karaļvalstu koncili. No XIII gadsimta līdz XIV gadsimta sākumam karaļvalsts koncili pastāvēja ar lielu varu un neatkarību no vājās karaļa varas. Bet koncilu vara samazinājās Margrētes (1380-1412) un Ērika (1396-1439) valdīšanas laikā. Margrēte, kas valdīja kā Skandināvijas karalis Ērika vārdā, gribēja absolūtu monarha varu. Viņa samazināja koncila varu un aizliedza pieņemt jaunus likumus bez karaļa piekrišanas. Jau drīz koncila eksistēšana valstij nebija vajadzīga.
4. Dānijā, kas atrodas vistuvāk Vācijai, nepastāvēja nacionālu tiesību normu krājumus, līdzīgs „Sakšu spogulim”. XIII gadsimtā Valdemārs II pasludināja Jullandes likumu, ko

izmantoja tikai Jullandes provincē un kas regulēja tikai lietas tiesības. Norvēģijā un Zviedrijā XIII gadsimtā, tāpat kā kontinentālās Eiropas valstīs, jau bija izsludināti vietējie tiesību krājumi. Norvēģijas karalis Magnuss Likumu grozītājs sistematizēja likumus un 1274. gadā izsludināja lauku likumu kodeksu.

5. Dānijā, kas atrodas vistuvāk Vācijai, nepastāvēja nacionālais kodekss, līdzīgs „Sakšu spogulim”. XIII gadsimtā Valdemārs II pasludināja Jullandes likumu, ko izmantoja tikai Jullandes provincē, tas regulēja tikai lietas tiesības. XIII gadsimta beigās Dānijas karalis Ēriks izsludināja *handfaestingu* jeb Dānijas pirmo konstitūciju. Zviedrijā arī tajā laikā tika izsludināts karaļa likums jeb zviedru konstitūcija. Norvēģijā un Zviedrijā XIII gadsimtā, tāpat kā kontinentālās Eiropas valstīs, tika izsludināti vietējie kodeksi. Kā arī pastāvēja karaļa statūti, kas stājās spēkā gandrīz visās teritorijās un strādāja pēc konstitūcijas principa. Norvēģijas karalis Magnuss izdeva „Karaļa spoguli”, kas regulēja publiskās tiesības jeb krimināltiesības. „Karaļa spogulis” jau XIII gadsimta bija spēkā visā valsts teritorijā.
6. Galvenā atšķirība starp kontinentālo Eiropas likumu krājumiem un Skandināvijas likumu krājumus bija izdošanas veids. Skandināvijas likumus pārsvara izdeva karalis vai cits valsts orgāns, kad citos Eiropas valstīs likumu krājumus izdeva privātpersona.
7. Baznīcas tiesības nostiprinājās Skandināvijas valstīs un bija ļoti plaši izplatītas. Skandināvijas baznīcas tiesības atšķiras no kontinentālas Eiropas kanoniskajām tiesībām. Baznīcas likumi Skandināvijā regulēja sabiedriskās attiecības un valsts institūcijas. Savukārt kontinentālas Eiropas valstīs attiecīgu jautājumi bija noregulēti laicīgo tiesību ietvaros.
8. Karaļa Valdemāra II (1202-1241) „Zemes reģistrā” tika pierakstīti iedzīvotāji un viņiem piederošā zeme. Šajā dokumentā arī tika ierakstīts nodokļu apmērs par zemi. Anglijā tika izdota Pastardienas grāmata, kas bija ļoti līdzīga Dānijas Zemes Reģistram. Pastardienas grāmata bija Anglijas iedzīvotāju zemes īpašuma saraksts. Šajā dokumentā arī tika ierakstīts nodokļu apmērs par zemi.
9. Norvēģijas karalis Magnuss Erlindsons (1162-1185) apmierināja baznīcas prasības un deva neatkarību trim svarīgām sfērām: bīskapa velēšanām, baznīcas finanšu kontrolei un baznīcas tiesai. Pirms Magnusa lēmuma, Anglijas karalis Vilhelms I 1072. gadā izdeva

likumu ar kuru nošķir laicīgu un baznīcas varu, tiek izveidotas atsevišķas baznīcas tiesas, kas bija tieši baznīcas jurisdikcijā.

10. Viens no tiesību avotiem, kas pastāv Zviedrijas tiesību sistēmā, bija Brīvības vēstule, kas tika pasludināta 1319.gadā. Tā bija pirmā zviedru konstitūcija, ar kuru karalis apņemas neuzlikt jaunus nodokļus bez karaļvalsts koncila piekrišanas; valdīt, ievērojot likumus, un bez izmeklēšanas un likumīga tiesas sprieduma nevienu neieslodzīt cietumā – nedz bagātnieku, nedz nabagu; neiecelt ārzemniekus par karaļvalstu koncila locekļiem vai piļu pārvaldniekiem. Vēlāk, ap 1350.gadu, visus šos punktus bez izmaiņām iekļāva visā karalistē spēkā esošajā Magnusa Ēriksona (1319-1363) likumu kodeksā. Brīvības vēstules (1319) idejas bija pārņemtas no Anglijas Lielās Brīvību hartas (1215), kurā arī bija noteikts, ka karalis nevar nelikumīgi atsavināt brīvības.
11. Ap XII gadsimtu, kad katoļu baznīca jau nostiprināja savas pozīcijas Skandināvijas valstīs, tika ieviestas jaunas ģimenes tiesības. Tikai ar katoļu baznīcas starpniecību laulšanas akts tika atzīst kā spēkā esošs. Laulšanas procedūra notika pēc baznīcas tiesību likumiem, kas aizliedza šķiršanos un laulšanu bez baznīcas piekrišanas. Baznīca aizliedza ārļaulības bērnus. Tikai laulībā dzimis bērns bija tiesīgs mantot.
12. Kanoniskās tiesības ļoti ietekmēja Skandināvijas ģimenes likumus, bet baznīcas likumi nebija pilnīgi pieņemti, kā tas bija kontinentālajā Eiropā. Skandināvijas likumos tika saglabāts kompromiss starp laicīgajiem un baznīcas likumiem. Piemēram, visā Eiropā baznīca aizliedza laulības šķiršanu, tikai atsevišķos gadījumos Baznīca atļāva šķiršanu, bet šo iespēju bija gandrīz neiespējami izmantot, tai pat laikā Skandināvijas valstīs to ar likumu bija atļauts darīt. Tas ir tāpēc, ka baznīcas ideālus un pamatprincipus Skandināvijā pavisam nesaprata un neņēma vērā.
13. Katoļu baznīca jau XI gadsimtā ieguva daudzas savas zemes Skandināvijas valstīs, kad vietējie valdnieki dāvināja zemi baznīcai. Karalis dāvināja zemes īpašumus baznīcai, lai iegūtu varu un ietekmi pār baznīcas lēmumiem. Baznīca turpināja zemes uzkrāšanas procesu līdz pat Reformācijas laikiem, un līdz pat XIII gadsimtam baznīcas zemes īpašumi bija atbrīvoti no nodokļiem.

14. Karaļiem arī piederēja zeme Skandināvijas valstīs. Pārsvārā karalis paplašināja savus zemes īpašumus ar konfiskācijas palīdzību. XIII gadsimta beigās pastāvēja paraža, ka karalis nevarēja dāvināt vai pārdot zemi, ko viņš mantoja, bet varēja dāvināt un pārdot visas zemes, kuras viņš dabūja kara laikā vai konfiscējot, vai pērkot.
15. XII gadsimtā vairums zemnieku īrēja zemes. Skandināvijas likumos pārsvārā fiksēts gadu skaits, uz kuriem varēja noslēgt nomas līgumu. Likums paredzēja, ka nomas līgumus varētu noslēgt uz laiku līdz trim vai četriem gadiem. Bet praksē nomas līgumi tika noslēgti uz visu mūžu. Nomas līgumu arī varēja mantot. Iznomātājiem patika, ka likums aizliedza garus nomas līgumu periodus. Viņi varēja iegūt papildus naudu par nomas līgumu atjaunošanu.

Anotācija

Bakalaura darba par tiesību attīstības īpatnības Skandināvija no XII līdz XV gadsimtam. Skandināvija ir ģeogrāfiskais reģions, kas atrodas Ziemeļeiropā un sastāv no Norvēģijas, Dānijas un Zviedrijas. Bakalaura darbā tiek aplūkota karaļvara attīstība Skandināvijā. Ka arī tiek aplūkots mantošanas tiesības, ģimenes tiesības, lietu tiesības, nodokļu tiesības un kanonisku tiesību ietekme uz Skandināvijas tiesību attīstību. Tiek analizēti Skandināvijas tiesību avoti salīdzinot ar kontinentālu Eiropas tiesību avotiem. Skandināvijas ģeogrāfiskais stāvoklis spēlēja svarīgu lomu tiesību attīstībā, tāpēc kā Skandināvijas valstis atrodas vistālāk no Eiropas kultūras centra – Romu. Viena no galvenās Skandināvijas tiesību attīstība īpašība ir vāja romiešu tiesības ietekme.

This degree work is about specifics of law development in Scandinavia starting with the XII and ending with XV. Scandinavia is a geographical region in Northern Europe, it consist of the kingdoms of Norway, Sweden and Denmark. Degree work deals with royal power development in Denmark, Norway and Sweden. The questions of inheritance law, family law, property law, fiscal law and church law influence are also being considered. Sources of Scandinavian law at the mentioned period comparing with continental Europe legal sources are also being analyzed. Scandinavian geographic location plays a great role in law development, because Scandinavian countries are situated too far from continental Europe culture center – Rome. Mayor specify of law development in Scandinavia is weak influence of church and Roman Civil Law.

Izmantotās literatūras avotu saraksts

1. Ārvalstu tiesību vēstures avoti. Sast. Valdis Blūzma, Sanita Osipova un Guntis Zemītis. Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2007.
2. Birziņa L. Francijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 2000.
3. Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture (V - XX gs.). R.: Turība, 1999.
4. Blūzma.V. Romas Valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola, 2002
5. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis, Rīga: TNA, 2004
6. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: Divergens, 2001.
7. Veibulis J. Zviedrijas Vēsture. Zvaigzne ABC, 1997.
8. Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture.- Rīga: Biznesa augstskola Turība; 2003.
9. Herman Schück. Sweden under dynasty of the Folkungs. *The Cambridge History of Scandinavija, vol. I.* Cambridge University press, 2003., 392.-410.lpp.
10. Herman Schück. The political system. *The Cambridge History of Scandinavija, vol. I.* Cambridge University press, 2003., 697.-709.lpp
11. Inge Skovgaard-Petersen. The Danish kingdom: consolidation and disintergration. *The Cambridge History of Scandinavija, vol. I.* Cambridge University press, 2003., 353.-368.lpp.
12. Knut Helle. The Norwegian kingdom: succession disputes and consolidation. *The Cambridge History of Scandinavija, vol. I.* Cambridge University press, 2003., 369.-391.lpp.
13. Scandinavia and Europe 800-1350. Contact, Conflict, and Coexistence. Sast. J. Adams, K. Holman, Belgium: Brepols, 2004.

14. The Scandinavian Reformation : from evangelical movement to institutionalisation of reform. Sast.Ole Peter Grell. New York : Cambridge University Press, 1995
15. Аннерс. Э. История европейского права. Москва: Наука ,1994
16. Всеобщая история государства и права. Сост. К. И. Батыр. Москва: Юристъ, 1998.
17. Графский. В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва: Норма, 2005.
18. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. Москва: Международные отношения, 2002
19. Даниельсен Р., Дюрвик С., Грэнли Т., Хелле К., Ховланн Э. История Норвегии. От викингов до наших дней. Москва: Весь Мир, 2003.
20. Из ранней истории шведского народа и государства: первые описания и законы. Москва, Росийск. гос. гуманит. ун-т, 1999.
21. Кучма. В. Государство и право Древнего мира и Средних веков: В двух частях. Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001.
22. Мелин Ян, Юханссон Альф В., Хеденборг Сюзанна. История Швеции. Москва: Весь Мир, 2002.
23. Палудан и др. История Дании. Москва: Весь Мир, 2007.
24. Скандинавские страны в XII — XV вв. Sast. А.Злыгостев. Pieejams: <http://historik.ru/books/item/f00/s00/z0000032/st043.shtml> (aplūkots 2008.10.10)
25. Средние века. Вып. 26. – М.: Наука, 1964. Pieejams: <http://ulfdalir.ru/sources/42/1009> (Aplukots 2009.04.21)

Apliecinu, ka bakalaura darbu esmu uzrakstījis patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus,
un darbs nav plāgiāts

/Darba autora paraksts, datums/

Bakalaura darbs aizstāvēts:

Bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2009.gada __. _____

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētājs _____